

Plan för utvidgat uppdrag inom biblioteksväsendet

Kungl. biblioteket, Sveriges nationalbibliotek

April 2010

Dnr 04-1121-2009

**National Library
of Sweden**

Innehåll

Sammanfattning av förslag	6
1. KB:s arbete med planen	8
2. Inledning	9
3. Det allmänna biblioteksväsendet	10
3.1. Centrala biblioteksorgan	12
4. KB:s nationella och samordnande uppgifter	13
4.1. Nationalbiblioteksuppgifter	13
4.1.1. Nationalbibliografiska produkter	13
4.1.2. LIBRIS	14
4.1.3. Audiovisuella medier	15
4.1.4. Mikrofilmning av svensk dagspress	15
4.1.5. Bevarande av tryckt material	16
4.1.6. Digitalisering och långsiktigt bevarande	16
4.2. Samordning och utveckling	17
4.2.1. Dewey Decimal Classification (DDC)	18
4.2.2. Centrala avtal databaser	18
4.2.3. Open Access	18
4.2.4. Stöd till utveckling	19
4.2.5. Fråga biblioteket	19
4.2.6. Forskningsbiblioteksstatistiken	19
4.2.7. Boktransporter	20
4.2.8. ABM-centrum	20
4.2.9. KB:s stöd till biblioteken	20
5. Riktade statliga insatser till biblioteken	21
5.1. Statsbidrag till kommunala bibliotek som fördelas av Statens kulturråd	21
5.1.1. Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	21
5.1.2. Bidrag till biblioteksverksamhet	22

5.2.	Bidrag till forskningsbiblioteksområdet som fördelas av Kungliga biblioteket.....	24
6.	Det utvidgade uppdraget	25
6.1.	Att svara för nationell överblick	25
6.1.1.	Att i samråd med länsbiblioteken kontinuerligt följa bibliotekens arbete	27
6.1.2.	Att främja samverkan	27
6.1.3.	Att driva på utvecklingen	28
6.2.	Kompetensbehov.....	30
7.	Förslag om bidrag som bör disponeras av KB	32
7.1.	KB:s tidigare ställningstagande	32
7.1.1.	KB:s överväganden och förslag.....	33
7.1.2.	Bidrag till biblioteksverksamhet.....	34
7.2.	KB:s förslag	35
8.	Myndighets- och förvaltningssamverkan	36
8.1.	Förutsättningar för KB:s utvidgade uppdrag	36
8.1.1.	Stöd i instruktion och förordningar	37
8.1.2.	Kultursamverkansutredningens förslag	38
8.1.3.	Samverkan mellan KB och länsbiblioteken.....	40
8.1.4.	Avgränsning av KB:s och Kulturrådets ansvarsområden.....	41
9.	En ny inflytandestruktur	42
9.1.	Förslag till en ny inflytandestruktur.....	42
9.1.1.	Förslag	42
9.1.2.	Utvecklingsgrupper	44
9.1.3.	Uppföljning av biblioteksverksamheten.....	44
9.1.4.	Bevarandefrågor	45
9.1.5.	Inrättandet av utvecklingsgrupper	45
10.	Beräkning av resursbehov.....	45
10.1.	Kommentar till beräkning av resursbehov	47
11.	Plan för genomförandet	47

12. Förslag till ändringar i instruktion för KB	49
12.1. Övriga eventuella konsekvensändringar	49
13. Vissa konsekvenser av KB:s förslag	49
13.1. Konsekvenser för kommuner och landsting	50
13.2. Konsekvenser för övriga myndigheter	50
13.3. Konsekvenser för KB internt	50
Bilagor	52
Bilaga 1 ”... att driva på utvecklingen”	52

Sammanfattning av förslag

Behovet av samverkan och samordning inom det allmänna biblioteksväsendet har ökat genom att biblioteksresurser, oavsett finansiär, av användarna betraktas som en gemensam resurs. Detta har aktualiserat behovet av *en* central biblioteksmyndighet. KB har i det följande beskrivit hur uppdraget skulle kunna utformas samt vilka förutsättningar som bör vara uppfyllda för att KB på ett rimligt sätt ska kunna fullgöra de uppgifter som bör ingå i det utvidgade uppdraget.

För att KB ska kunna fullgöra uppgiften föreslås att KB:s nuvarande samordningsuppgifter utvidgas och anpassas till de kommunala bibliotekens verksamhet och deras målgrupper.

En grundläggande förutsättning för uppdraget att svara för nationell överblick är att det finns en heltäckande statistik för de offentliga bibliotekens verksamhet. KB avser därför:

- att svara för utveckling av den officiella biblioteksstatistiken samt att utveckla kvalitetskriterier och indikatorer för utvärdering och uppföljning
- att etablera ett samarbete med länsbiblioteken för att utveckla metoder för regional uppföljning och utvärdering, samt för att följa bibliotekslagens praktiska tillämpning.

KB:s uppdrag att främja samverkan innebär bland annat:

- att identifiera och utveckla nationella bibliotekstjänster och system, varvid utvecklingen av LIBRIS som nationell katalog har hög prioritet.

För att driva på utvecklingen avser KB att fokusera på utvecklingsinsatser av nationell karaktär och med nationella spridningseffekter. Sådana områden kan t.ex. vara:

- att utveckla plattformar för digitala tjänster och utveckla söksystem i syfte att öka tillgängligheten till bibliotekens samlingar och andra informationskällor
- att verka för ett ökat ABM-samarbete regionalt och lokalt

- att ägna särskild uppmärksamhet åt utveckling av bibliotekstjänster för barn och ungdom
- att svara för omvärldsbevakning och att följa biblioteksutvecklingen internationellt.

För att fullgöra uppdraget behöver KB komplettera sin kompetens inom bland annat följande områden:

- kommunal verksamhet, organisation och regelverk
- barn och ungdomsverksamhet
- bibliotekstjänster för särskilda målgrupper
- litteraturförmedling
- statistik.

KB framhåller vikten av att myndigheten får ett samlat ansvar för biblioteksområdet och att befintliga resurser inte splittras utan samlas. KB föreslår därför:

- att medlen för läsfrämjande verksamhet samt inköpsstödet disponeras av KB
- att medlen avseende bidrag till biblioteksverksamhet, i enlighet med Kultursamverkansutredningens förslag, inte ingår i den s.k. kofferten utan disponeras av KB.

I syfte att engagera hela bibliotekssektorn avser KB att se över och anpassa sin nuvarande inflytandestruktur genom att bland annat:

- utse ett Nationellt samråd för biblioteksfrågor
- bredda representationen i de befintliga expertgrupperna samt
- utse ett antal utvecklingsgrupper för de nya uppgifterna.

För att fullgöra de nya uppgifterna räknar KB med ett resursbehov om drygt 12 miljoner kr vid full drift år 2013.

KB avser att under 2011 och 2012 utveckla det nya uppdraget i projektform. Vissa insatser som t.ex. utvecklingen av en sammanhållen biblioteksstatistik samt utvecklingen av LIBRIS som nationell katalog kommer initialt att kräva större resurser.

1. KB:s arbete med planen

Regeringen uppdrog den 17 december 2009 åt KB att ta fram en plan för hur myndighetens nya uppdrag skulle utformas och genomföras. Med anledning av regeringens uppdrag tillsatte Kungliga biblioteket en utredningsgrupp för att genomföra uppgiften. Till ordförande i gruppen utsågs Mats Herder, överbibliotekarie vid Linnéuniversitetet och som sekreterare, Barbro Thomas, tidigare biblioteksråd vid KB. Till utredningen knöts en samrådsgrupp, med representanter från folk- och forskningsbibliotek, från special- och myndighetsbibliotek samt länsbibliotek. I gruppen ingick även representanter från Skolverket, Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), Statens kulturråd, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Svensk biblioteks förening. Samrådsgruppen har hållit två möten, den 9 februari och den 22 mars. Däremellan har kommunikationen skett via en särskild e-postlista.

Under mars månad hölls dialogmöten i Malmö, Stockholm, Karlstad, Jönköping, Luleå, Umeå och Göteborg. I Luleå hade KB dessutom separata överläggningar med Samisk bibliotekskonsulent och representanter från Sametinget. Från KB:s sida deltog riksbibliotekarien, avdelningschefen för Nationell samverkan samt de båda utredarna. Vid dialogmötena framkom en rad synpunkter och förslag om vad KB:s utvidgade uppdrag borde innehålla. Mötena gav en god bild av vilka områden som borde prioriteras. Antalet deltagare vid mötena uppskattades till totalt cirka 500.

Utöver dialogmötena har utredningen haft separata överläggningar med olika företrädare från framför allt folkbiblioteksområdet. Frågan har också diskuterats inom ramen för KB:s inflytandestruktur, t.ex. vid Sverigebibliotekets och Nationella referensgruppens möten.

För att möjliggöra en öppen diskussion startade KB en blogg, tillgänglig via KB:s hemsida. Bloggen har rönt stort intresse. Inte minst har barn- och skolbiblioteksfrågor diskuterats. Även frågor om statistik, nationell samkatalog och kompetensutveckling har föranlett många inlägg. Bloggen har också öppnats för gästskribenter som getts tillfälle att lyfta fram viktiga frågor. Många andra bloggar har fortsatt diskussionen och länkat till KB:s blogg. Antalet besök den 15 april uppgick till 16 127.

2. Inledning

Biblioteken spelar en viktig roll för ett samhälles kunskaps- och kulturförmedling och för den fria åsiktsbildningen. Biblioteken tillhandahåller inte enbart det dagsaktuella materialet. Bibliotekens äldre samlingar förmedlar kunskap om olika tiders värderingar och samhällsutveckling. En förutsättning för biblioteken att tillgodose en heterogen användarkrets individuella behov är att de tjänster som erbjuds har hög tillgänglighet och kvalitet. Av särskild vikt är att biblioteken förmår erbjuda de framtida användarna, dvs. barn och ungdom, adekvata tjänster som ger dem förutsättningar att senare i livet använda den resurs som finns samlad i biblioteken.

Sedan 1988 har Kungliga biblioteket i uppdrag att svara för samordning, utveckling och visst utredningsarbete inom biblioteksområdet. KB:s nuvarande uppdrag rör i huvudsak forskningsbiblioteksområdet.

I den kulturpolitiska propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3) gör regeringen bedömningen att KB bör ges ett liknande uppdrag för folkbiblioteksväsendet. Uppdraget ska bland annat innefatta att svara för nationell överblick, främja samverkan och driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet.

Genom det utvidgade uppdraget får KB rollen som central förvaltningsmyndighet för hela det allmänna biblioteksväsendet. Uppdraget bör ses mot bakgrund av de senaste årtiondenas utveckling som inneburit att gränserna mellan olika typer av bibliotek allt mer suddats ut och att användarna i allt mindre utsträckning hindras av administrativa gränser. Dessutom har teknikutvecklingen förstärkt behovet av sammanhängande nätverk och nationella lösningar. Genom nya sökverktyg har bibliotekens samlingar blivit både synligare och mer tillgängliga.

Distansutbildning och e-learning bedrivs i allt större omfattning av utbildningsinstitutionerna. År 1997 införde Sverige en bibliotekslag som omfattar hela det allmänna biblioteksväsendet. Av tradition har bibliotekslagstiftning i de flesta länder endast omfattat folkbiblioteken. Den svenska bibliotekslagen är i så motto en föregångare, där statsmakterna ger uttryck för en helhetssyn på biblioteksväsendet som en gemensam nationell resurs, där varje huvudman förutsätts ta sitt ansvar.

KB:s utvidgade uppdrag aktualiserar emellertid behovet av nationella mål för biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av ett stort antal

självständiga aktörer. För att orkestrera detta och skapa ett sammanhållet nationellt bibliotekssystem, där de samlade resurserna utnyttjas på effektivast möjliga sätt, vore gemensamma mål ett värdefullt stöd för KB:s uppdrag. KB vill därför peka på behovet av nationella mål för biblioteksverksamheten med utgångspunkt i medborgarperspektivet och inte i institutionsperspektivet.

För KB innebär det utvidgade uppdraget en utmaning att verka för gemensamma lösningar som gynnar hela biblioteksområdet. Detta kan bland annat innefatta LIBRIS som gemensam katalog, men även upphovsrättsfrågor och andra tillgänglighetsfrågor av betydelse för hela biblioteksväsendet – och dess användare.

En förutsättning för att KB ska kunna fullgöra sitt uppdrag är att de samlade resurser som anvisas för biblioteksutveckling mm får disponeras av KB. Det faktum att dessa resurser är ytterst begränsade talar för en resurssamling och inte en resurssplittring.

3. Det allmänna biblioteksväsendet

Det svenska bibliotekslandskapet består av ett stort antal självständiga aktörer.

- 290 kommunala bibliotekssystem med drygt 2 000 utlåningsställen, varav cirka 550 integrerade folk- och skolbibliotek.
- Vid de 6 078 grundskole- och gymnasieenheterna finns cirka 4 000 skolbibliotek.
- Vid lärosätena finns 38 universitets- och högskolebibliotek.
- Dessutom finns ett fyrtiotal specialbibliotek och ett sjuttioal myndighetsbibliotek.
- Som stöd till folkbiblioteken finns 20 länsbibliotek, tre lånecentraler, en lånecentral för material på utländska språk samt ett depåbibliotek.
- Därutöver finns olika typer av riktad biblioteksservice till vissa yrkesgrupper t.ex. sjukhusbiblioteken och Svenska sjömansbiblioteket samt bibliotek för nationella minoriteter, t.ex. Sverigefinska biblioteket, Judiska biblioteket och Samisk bibliotekskonsulent.

Kungliga biblioteket och Talboks- och punktskriftsbiblioteket har en särställning som självständiga myndigheter med finansiering direkt från staten. KB svarar, förutom för nationalbiblioteksuppgifterna, för samordning av bibliotekstjänster

inom högre utbildning och forskning. TPB svarar för produktion av material för läshandikappade samt fungerar som lånecentral framför allt för folkbiblioteken. TPB svarar i ökande omfattning för förmedling av specialtjänster till högskolestuderande med läshandikapp.

Uppskattningsvis finns mer än 6 300 biblioteksenheter av varierande storlek, standard och uppgifter och med kommun, landsting eller stat som huvudman och finansier.

Vid en internationell jämförelse står sig det svenska biblioteksväsendet väl. Emellertid finns vissa problemområden. Ett är skolbiblioteken, där standarden är högst skiftande, och långt ifrån alla elever har tillgång till bibliotekstjänster. Ett annat område, där resurserna är skiftande, är specialbiblioteken och myndighetsbiblioteken. Många av dessa har byggt upp unika samlingar inom respektive ämnesområde. Tillgängligheten kan i många fall vara ytterst begränsad då moderorganisationen varit nödsakad att lågprioritera biblioteksfunktionen, med minskat öppethållande och minskad tillgänglighet som följd. Därtill kommer problem med bristande samordning, t.ex. av kataloger, upphandling av e-resurser och ramavtal för inköp av böcker.

Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteken. Universitets- och högskolebiblioteken finansieras via respektive lärosäte. Special- och myndighetsbibliotek finansieras via moderinstitutionen. KB och TPB får, som nämnts, sina anslag direkt från staten.

Länsbiblioteken samfinansieras av landsting och stat, med landstingen som den största finansören, även om landstingens andel av kostnaderna varierar. Lånecentraler och depåbibliotek finansieras via bidrag från staten, som kanaliseras via Kulturrådet. Sjukhusbiblioteken finansieras av landstingen. Därutöver finns ett antal aktörer som bedriver biblioteksverksamhet t.ex. Samisk bibliotekskonsulent, som har Sametinget som huvudman och Svenska sjömansbiblioteket, som sorterar under Sjöfartsverket.

KB är myndighet under Utbildningsdepartementet och TPB under Kulturdepartementet. Statsbidrag till folkbibliotek sorterar under Kulturdepartementet. Högre utbildning sorterar under Utbildningsdepartementet, liksom grund- och gymnasieskolan, inklusive skolbiblioteken.

3.1. Centrala biblioteksorgan

Den statliga folkbiblioteksmyndigheten inrättades 1913 och fanns fram till 1974 inom Skolöverstyrelsen. År 1974 flyttades biblioteksfrågorna till den nyinrättade myndigheten Statens kulturråd. Fram till 1966 hade SÖ:s bibliotekssektion, med stöd i förordningen om statsbidrag till kommunala bibliotek, svarat för tillsyn av folkbiblioteken. I samband med att ett nytt skatteutjämningsystem infördes år 1966 upphävdes statsbidragsförordningen och statens uppgifter på folkbiblioteksområdet övergick till att fördela statsbidrag i utjämnande syfte. Den statliga folkbiblioteksmyndigheten har således sedan 1966 haft ett begränsat mandat.

De centrala uppgifterna inom forskningsbiblioteksväsendet har haft en något annorlunda utveckling. Någon central myndighet, liknande den för folkbiblioteksområdet, har saknats. Däremot har det under de senare årtionden funnits olika organ med vissa samordnande funktioner. Sedan 1988 svarar Kungliga biblioteket för samordning av informationsresurser inom högre utbildning och forskning.

Gemensamt för folk- och forskningsbiblioteksområdet är att de centrala organen haft ett begränsat uppdrag och att uppgifterna fått balanseras mot det kommunala självstyret respektive de enskilda lärosätenas suveränitet.

Av tradition har de olika typerna av bibliotek olika uppdrag. Folkbiblioteken vänder sig till hela befolkningen och svarar för både kultur- och kunskapsförmedlande uppgifter. Universitets- och högskolebibliotek, liksom skolbiblioteken, har en mer avgränsad målgrupp och ett mer avgränsat uppdrag, nämligen att erbjuda bibliotekstjänster för den egna institutionens elever och lärare respektive studenter, forskare och personal. Special- och myndighetsbibliotekens uppgifter har ursprungligen varit att svara för den egna institutionens informationsbehov. Många samlingar som byggts upp under en lång tid, är numera av stort intresse för forskare, studenter och allmänhet. Tillgängligheten för externa användare varierar.

Länsbibliotek och lånecentraler är stödfunktion framför allt till folkbiblioteken. Sjukhusbiblioteken som vänder sig till den medicinska personalen och till patienterna, är i första hand en del av vårdorganisationen.

Förbättrade sökverktyg, elektronisk dokumentförmedling och digitalisering har gjort de enskilda bibliotekens samlingar synligare och mer tillgängliga. Målgrupperna rör sig mellan olika typer av bibliotek. Behovet av samordning och samverkan mellan de olika huvudmännen har ökat genom att biblioteksresurser, oavsett finansiär, mer och mer betraktas som en gemensam nationell resurs. Detta aktualiserar behovet av nationella mål och strategier för det allmänna biblioteksväsendet, liksom behovet av ett nationellt biblioteksorgan. En nationell samordningsmyndighets övergripande uppgift bör vara att följa upp och utveckla nationella mål och strategier samt att i samarbete med huvudmännen definiera de olika bibliotekens huvudfunktioner.

4. KB:s nationella och samordnande uppgifter

4.1. Nationalbiblioteksuppgifter

KB:s uppgifter som nationalbibliotek innebär ett direkt, eller indirekt, stöd till hela biblioteksväsendet. Enligt instruktion för Kungliga biblioteket (förordning 2008:1421) är KB nationalbibliotek och arkiv för ljud- och bilddokument och ska fullgöra dokumenterande uppgifter och serviceuppgifter. Detta innebär att KB ska ta emot, bevara, beskriva och tillhandahålla den svenska tryckproduktionen i dess helhet samt de dokument för elektronisk återgivning som regleras i pliktleveranslagstiftningen. Sedan 1 januari 2009 omfattar uppdraget även pliktexemplar av filmer, fonogram, videogram samt upptagningar av radio- och televisionsprogram. Uppdraget innefattar även utomlands utgivna publikationer med svensk anknytning (Suecana) samt förvärv av utländsk litteratur särskilt inom samhällsvetenskap och humaniora. KB ska också vårda och förkovra bibliotekets äldre samlingar av böcker och annat tryck, handskrifter, kartor och bilder.

4.1.1. Nationalbibliografiska produkter

Enligt instruktionen ska KB framställa nationalbibliografiska produkter, ansvara för samkatalogen över förvärv av utländsk litteratur till landets forskningsbibliotek och svara för utbyte av bibliografisk information med utländska bibliografiska centraler samt svara för det nationella bibliotekssystemet

LIBRIS. Samtliga dessa uppgifter är av stor betydelse, inte enbart för universitets- och högskolebiblioteken, utan för hela biblioteksväsendet.

En viktig nationalbiblioteksuppgift är att svara för katalogisering av den svenska utgivningen i nationalbibliografin. Det tryck som kommer till KB ska så snabbt som möjligt göras synligt i LIBRIS och posterna ska kunna utnyttjas av bibliotek, forskare och allmänhet. Posterna kan hämtas fritt av andra bibliotek.

4.1.2. LIBRIS

Sedan 1988 har KB ansvar för både drift och utveckling av LIBRIS-systemen. Kostnaden för LIBRIS, inklusive förhandlingar och avtal för databaslicenser, beräknas år 2010 till 18,7 milj. kr.

LIBRIS-systemen har stor strategisk betydelse i en nationell informationspolitik. LIBRIS webbsök är en av landets ledande söktjänster för bibliografisk information. Det totala antalet sökningar uppgick år 2008 till 14 miljoner. Systemet omfattar såväl fritt tillgängliga tjänster som tjänster som kräver särskild anslutning.

Systemen bygger på samverkan mellan i första hand svenska forskningsbibliotek. LIBRIS innehåller cirka 6 miljoner titlar från cirka 170 biblioteksorganisationer. Ett tjugotal folkbibliotek registrerar helt eller delvis sina bestånd i LIBRIS. KB erbjuder utbildning på grund- och fortsättningsnivå för LIBRIS-katalogisatörer. Innehållet i LIBRIS samkatalog har efterhand breddats och blivit alltmer heltäckande. Metoder har utvecklats för att tillgängliggöra digitaliserat material. En rutin för att rationalisera de samverkande bibliotekens förvärvsrutiner har utvecklats. Systemet innehåller även tjänsten Samsök som erbjuder enhetlig sökning av e-resurser från olika databaser samt vidarelänkning mellan databaser och söktjänster t.ex. från referenser till fulltexter. Via LIBRIS webbsök kan fjärrlånebeställningar göras till andra bibliotek. Närmare 1 300 svenska biblioteksenheter, varav en tredjedel folkbibliotek, använder LIBRIS fjärrlånesystem. Antalet fjärrlånebeställningar i LIBRIS uppgick år 2008 till drygt 312 000, varav cirka 46 procent från folkbibliotek. LIBRIS är således en gemensam biblioteksresurs med stor utvecklingspotential. Ett exempel är de nya söktjänsterna Sondera och SwePub.

4.1.3. Audiovisuella medier

Ljud- och bildarkivet bildades 1979. Myndigheten har under sin verksamhet haft möjlighet att bygga upp en betydande teknisk kompetens inom olika områden, t.ex. inom digitalisering och långsiktigt bevarande, utveckling av gränssnitt, system och migrering, filmteknisk expertis och filmöverföring, publika webbtjänster, information om samlingarna samt forskarservice. Dessutom finns kompetens avseende maskinunderhåll för äldre uppspelningsutrustning, t.ex. rullbandspelare mm. Det finns även katalogexpertis avseende dokumentation av ljud- och bildmedier.

Statens Ljud- och Bildarkiv överfördes år 2009 till KB. KB:s uppgift som nationalbibliotek utvidgades därmed till att även omfatta ljud- och bilddokument. Samlingarna täcker mer än hundra år av mediehistoria. Bland annat innehåller arkivet 3 miljoner timmar digitalt material, främst radio- och televisionsprogram. Arkivet innehåller således ett stort och rikt material vars tillgänglighet emellertid är starkt begränsad av upphovsrättsliga skäl. Materialet är därför endast tillgängligt i de egna lokalerna samt på vissa universitets- och högskolebibliotek. Materialet är tillgängligt för forskningsändamål. Begreppet har emellertid en vid tolkning och inbegriper även släkt- och hembygdsforskning, journalistik och konstnärlig verksamhet. Genom söktjänsten Svensk Mediedatabas kan arkivets cirka 7 miljoner dokument avseende TV-, radio-, filmmaterial samt skivor och multimedier sökas och beställas.

4.1.4. Mikrofilmning av svensk dagspress

Sedan slutet av 1970-talet har KB svarat för mikrofilmningen av svensk dagspress. Genom denna insats har tillgängligheten till svensk dagspress ökat för forskare, studerande och allmänhet. Det har underlättat för biblioteken att tillhandahålla äldre tidningsmaterial. Mikrofilmningen är dessutom en viktig bevarandeinsats som säkrat innehållet i ett förgängligt material. Den har underlättat magasinering genom att många bibliotek kunnat avstå från att bevara utrymmeskrävande tidningslägg och därmed kunnat frigöra magasinsyta. Den retrospektiva mikrofilmningen har för närvarande upphört i avvaktan på revideringen av pliktleveranslagstiftningen. Ett pilotprojekt avseende en retrospektiv digitalisering av svensk dagspress har genomförts. Projektet DigiDaily är ett utvecklingsprojekt för digitalisering av dagspress och genomförs i samarbete med Riksarkivet. Projektet startade i april 2010.

4.1.5. Bevarande av tryckt material

Som nationalbibliotek har KB ansvar för bevarandet av det svenska trycket samt ljud- och bildokument. KB:s bevarandeuppdrag rör i första hand de egna samlingarna. KB har inte uttryckligen något ansvar för de historiska samlingar som finns vid övriga bibliotek i landet. KB har utvecklat en hög kompetens när det gäller bevarandefrågor. KB och Kulturrådet lät 1988-1999 genomföra en inventering av de äldre bokbestånden vid landets bibliotek. Inventeringen visade att det fanns cirka sju miljoner volymer äldre tryck i de offentliga biblioteken, varav cirka fem miljoner fanns vid biblioteken i Stockholm, Uppsala och Lund. Inventeringen visade också att cirka 70 procent av biblioteken saknade personal med särskilt ansvar för de äldre samlingarna. Med medel från Riksbankens jubileumsfond genomförde KB under 2001 ett pilotprojekt vid Stifts- och landsbiblioteket samt vid Sveriges lantbruksuniversitet i Skara. Målet var att utveckla metoder för att tillämpa och sprida kunskaper om förebyggande bevarandeåtgärder. De stora universitetsbiblioteken samt en del specialbibliotek har utvecklat en kompetens i bevarandefrågor. Men många mindre bibliotek, vars huvuduppgift är av förmedlande karaktär, har inte haft resurser att avsätta medel för bevarandeinsatser, eller att bygga upp en kunskap.

4.1.6. Digitalisering och långsiktigt bevarande

Digitalisering av äldre material kan ses, inte bara som ett sätt att öka tillgängligheten, men även som en viktig bevarandeåtgärd. Genom att material görs tillgängligt digitalt minskar slitaget på originaldokumenten. Utveckling inom digitalisering och långsiktigt bevarande kräver stora investeringar och en betydande teknisk utveckling. Inom KB bedrivs ett utvecklingsarbete som kommer hela biblioteksvärlden till godo. Utveckling sker även vid en rad forskningsbibliotek. KB har också bland annat genom projektet ABM-centrum, ett välutvecklat samarbete med arkiv och museer, framför allt Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet.

Inom området långsiktigt digitalt bevarande utvecklas även samarbetet med audiovisuella institutioner som Sveriges Television och Svenska Filminstitutet. Det finns ett stort behov av samordning och erfarenhetsutbyte i syfte att öka tillgängligheten och att undvika dubbelarbete. Regeringen uppdrog den 26 november 2009 åt myndigheter och institutioner att ge underlag för en nationell

strategi för digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande. Redovisning skulle lämnas till Kulturdepartementet senast den 9 april 2010.

4.2. Samordning och utveckling

Utöver de traditionella nationalbiblioteksuppgifterna såsom mottagande av pliktleveranser samt nationalbibliografiska uppgifter svarar KB för en rad samordnings- och utvecklingsinsatser. KB är en aktiv aktör inom det internationella och det europeiska bibliotekssamarbetet. KB deltar i projektet TEL som är en samlad portal för digitaliserat material i de europeiska nationalbiblioteken, och samverkar med partners från cirka 150 europeiska institutioner kring uppbyggnaden av kulturarvsportalen Europeana. KB är dessutom Europeanas svenska ”country member”, vilket bland annat innebär att KB tar initiativ till och stödjer samarbete med svenska partners. Vidare deltar KB i World Digital Library vars syfte är att utveckla en databas med digitala resurser från arkiv, bibliotek och museer i hela världen. KB har spelat en aktiv roll i ABM-samarbetet vars syfte är att öka tillgängligheten till kulturarvsinstitutionernas arkiv och samlingar. KB har också varit drivande när det gäller utvecklingen av gemensamma söktjänster som Sondera, ett gemensamt gränssnitt till tre nationella databaser för arkiv, bibliotek och audiovisuella medier; LIBRIS, Nationell arkivdatabas (NAD), och Svensk mediedatabas (SMDB). KB avser också att fördjupa sitt samarbete med Tal- och punktskriftsbiblioteket, bland annat inom området talsyntes.

Enligt instruktionen ska KB svara för frågor om samverkan mellan forskningsbiblioteken i fråga om bland annat försörjning av litteratur och utnyttjande och utveckling av tjänster baserade på informationsteknik samt analysera utvecklingen inom forskningsbiblioteken i landet. KB ska även svara för samordning, utveckling och visst utredningsarbete inom biblioteksområdet. Dessa uppgifter sköts i huvudsak inom avdelningen för Nationell samverkan som bland annat samordnar arbetet kring katalogisering och klassifikation (inklusive LIBRIS-systemet), sluter centrala databasavtal, lämnar stöd till biblioteksutveckling, administrerar fjärrlånekomensationen, administrerar Fråga biblioteket, svarar för forskningsbiblioteksstatistiken samt svarar för viss utbildning och kompetensutveckling inom biblioteksområdet.

4.2.1. Dewey Decimal Classification (DDC)

DDC är världens mest spridda klassifikationssystem och används i cirka 135 länder. Mer än 60 nationalbibliotek använder DDC. De flesta svenska bibliotek använder det svenska SAB-systemet. Användningen av ett svenskt nationellt system innebär att utländska katalogposter inte kan återanvändas och att ett betydande merarbete måste läggas ned på att klassificera utländsk litteratur. I november 2008 fattade KB beslut om en övergång till Dewey efter att Nationella referensgruppen uttalat sitt stöd. För biblioteksväsendet innebär övergången en ökad internationalisering, rationalisering och en kvalitetshöjning.

Som nationalbibliotek svarar KB för genomförandet av Dewey-projektet. Projektfasen beräknas vara avslutad under 2012. Projektet finansieras inom KB:s budget och kostnaden beräknas till drygt 7 milj. kr. Ett tjugotal bibliotek har fattat beslut om en övergång till Dewey. Införandet av Dewey på de enskilda biblioteken är inte en del av projektet, utan planeras och genomförs av respektive bibliotek.

4.2.2. Centrala avtal databaser

KB tecknar centrala licensavtal för elektroniska tidskrifter och databaser. Svenska universitet och högskolor kan ansluta sig. Även bibliotek utanför forskningsbibliotekskretsen kan ansluta sig om de uppfyller de krav som ställs på öppenhet och tillgänglighet. KB:s arbete med gemensam licensupphandling påbörjades 1996. För att underlätta övergången till digitala medier beviljades KB ett särskilt anslag som subventionerade deltagandet under de första åren. Det särskilda anslaget har upphört och samverkansbiblioteken svarar nu själva för licenskostnaderna. Personalinsatsen för administration av systemet bekostas inom KB:s budget.

4.2.3. Open Access

Tillsammans med universiteten, Vetenskapsrådet m.fl. har KB varit drivande för att främja Open Access. Publiceringsplattformar och publiceringsdatabaser formas vid lärosätena. Målet för OA-programmet är att främja tillgänglighet och synlighet av de arbeten som produceras av forskare, lärare och studenter genom att stödja den elektroniska publiceringen vid svenska universitet och högskolor. Detta sker bland annat genom samordning och utveckling av standarder och

verktyg för e-publicering, utveckling av kvaliteten på innehåll och tjänster samt stöd till publicering i OA-tidskrifter och övergång till OA-modeller för svenska vetenskapliga tidskrifter. Open Access-programmet har utvärderats, med positivt utfall, och kommer att permanentas.

4.2.4. Stöd till utveckling

Genom Avdelningen för nationell samverkan fördelas cirka 6.5milj. kr/år för olika utvecklings- och utbildningsprojekt inom forskningsbiblioteksområdet. Utvecklingsinsatserna sker i syfte att förbättra informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning. Som exempel kan nämnas: SwePub, Dolly – Daisy Online Library, LIBRIS som lokal OPAC och Nätverket Sökguiden 2.0. KB svarar även för stöd till kompetensutveckling, antingen genom direkta bidrag eller genom vissa samlade insatser.

4.2.5. Fråga biblioteket

I samarbete med folkbiblioteken erbjuder KB en gemensam referenstjänst på nätet: Fråga biblioteket. Fråga biblioteket är en nationell referenstjänst. Tjänsten har baserats på ett samarbete mellan ett 70-tal folkbibliotek och ett 10-tal högskolebibliotek. Under senare år har antalet frågor uppgått till cirka 20 000-25 000 per år.

KB svarar sedan 2005 för drift och administration av forskningsbibliotekens deltagande. Referenstjänsten Fråga biblioteken inkluderar tjänsterna Fråga biblioteket på andra språk samt Fråga barnens bibliotek. Tjänsten finansieras genom Kulturrådet med cirka en miljon kr/år. KB:s kostnader för drift, administration och samordning beräknas till 600 000 kr/år. De deltagande forskningsbiblioteken har svarat för vissa licenskostnader som beräknas till totalt cirka 160 000 kr/år. Utnyttjandet av tjänsten Fråga biblioteket har varit lägre än förväntat.

4.2.6. Forskningsbiblioteksstatistiken

KB har svarat för statistik över de svenska forskningsbibliotekens verksamhet. Insamling, analys och kommentarer görs i samarbete mellan KB och Kulturrådet. Arbetet med att utveckla insamlingen av statistik från biblioteken i Sverige pågår i KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik. Expertgruppen har bland annat gjort en

pilotstudie för ett tekniskt system för biblioteksstatistik. Rapporten har samfinansierats av Kungliga biblioteket och Statens Kulturråd.

4.2.7. Boktransporter

KB genomförde under 2008 en upphandling av transporttjänster, *Sortering, paketering samt boktransporter i Sverige*. Det tvååriga avtalet trädde i kraft första januari 2009. Målgruppen är i första hand Samverkansbiblioteken. Hittills har 24 av de 35 Samverkansbiblioteken som anmält intresse avropat ramavtalet. KB har inrättat en egen organisation för att fullgöra förvaltningen av ramavtalet och att informera om detta.

4.2.8. ABM-centrum

ABM-centrum, samarbetet mellan arkiv, bibliotek och museer drivs på projektbasis. Inriktning på arbetet har fokus på digitaliseringsfrågor, elektronisk tillgång och digitalt bevarande i ett nationellt perspektiv. ABM-centrum tillsammans med KB koordinerar svenska aktiviteter inom den europeiska portalen Europeana.

4.2.9. KB:s stöd till biblioteken

Verksamheten vid KB:s avdelning för Nationell samverkan riktas, enligt sitt uppdrag, i allt väsentligt utåt mot i huvudsak forskningsbiblioteksväsendet. Budgeten för Nationell samverkan omfattar år 2010 46 miljoner kr. Många av de tjänster som erbjuds kommer, som tidigare beskrivits, hela biblioteksväsendet tillgodo. Flertalet av KB:s nationalbiblioteksuppgifter innebär ett direkt, eller indirekt, stöd till hela biblioteksväsendet.

5. Riktade statliga insatser till biblioteken

5.1. Statsbidrag till kommunala bibliotek som fördelas av Statens kulturråd

Enligt regleringsbrev för år 2010 för Statens kulturråd uppgår anslagsposten 3:1 *Bidrag till biblioteksverksamhet* till 49 107 tkr. Anslagsposten 3:2 *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter* uppgår till 124 182 tkr. Fördelning av bidragen regleras i SFS 1996:1608 *om statsbidrag till folkbibliotek*, SFS 1996:1598 *om statsbidrag till regional kulturverksamhet*, SFS 1998:1386 *om statsbidrag till läsfrämjande insatser* samt SFS 1998:1496 *om statligt litteraturstöd*.

5.1.1. Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter

Enligt Regleringsbrevet ska anslagsposten 3:2 användas enligt förordningen (1998:1469) om statligt litteraturstöd, (1993:567) om statligt stöd till kulturtidskrifter, (1996:1608) om statsbidrag till folkbibliotek, (1998:1386) om statsbidrag till läsfrämjande insatser, (2002:1091) om litteraturpris till Astrid Lindgrens minne, (2007:1435) om statsbidrag till internationellt utbyte och samarbete på litteraturområdet, samt till insatser för att främja utgivning och distribution av nationella minoriteters litteratur och kulturtidskrifter, distributionskostnader av litteraturstödda böcker.

Dessutom ska medel bland annat användas för bidrag till utgivning av August Strindbergs Samlade Verk, bidrag till Expertkommittén för översättning av finskspråkig litteratur till svenska, bidrag till författar- och tidskriftsverkstäder, bidragsgivning till elektroniskt publicerade tidskrifter s.k. nättidskrifter, samt bidrag till utgivning och distribution av Alla Tidens Klassiker. Minst 7 000 000 kr ska användas för bidragsgivning (2007:1435) om statsbidrag till internationellt utbyte och samarbete på litteraturområdet samt för administration av verksamheten.

Av medlen ska minst 13 000 000 kr användas för läsfrämjande insatser. Enligt förordning (1998:1386) kan statsbidrag ges till sådan verksamhet vars syfte är att främja läsning. Bidraget ska i första hand avse insatser bland barn och unga.

Bidrag kan lämnas till kommuner, förskolor, skolor, bibliotek, bokhandlar, ideella föreningar och andra sammanslutningar med verksamhet i Sverige. Inom anslaget finansieras den årliga barnbokskatalogen. Dessutom ges bidrag till Barnens bibliotek, samt till litterära evenemang och festivaler.

Statsbidrag för kostnader för inköp av litteratur kan beviljas folk- och skolbibliotek. Detta bidrag avser i första hand inköp av barn- och ungdomslitteratur, men kan också användas för inköp av vuxenlitteratur som främjar barn- och ungas intresse för läsning.

En förutsättning för bidrag är att kommunen avsatt egna medel till inköp av medier för ett belopp som uppgår till minst summan av föregående års medieanslag och att den del av anslaget som avser medier för barn och ungdom inte minskar. Bidraget beräknas efter kommunstorlek och uppgår till lägst 30 000 kr. Inköpsstödet nämns inte i regleringsbrevet men beräknas uppgå till cirka 25 milj. kr.

Villkor för att få utgivningsstöd är att förlaget tillhandahåller den utgivningsstödda titeln för distribution till landets 290 kommuner. Det s.k. distributionsstödet utgår per automatik genom utgivningsstödet. Uppskattningsvis distribueras årligen 200 000-250 000 volymer till kommunbiblioteken genom distributionsstödet. Kostnaden för distributionsstödet uppskattas till cirka 7-8 miljoner kr per år, men varierar med hänsyn till antalet litteraturstödda titlar under året.

5.1.2. Bidrag till biblioteksverksamhet

Anslagsposten 3:1 Bidrag till biblioteksverksamhet ska användas för bidragsgivning enligt förordningen (1996:1608) om statsbidrag till biblioteksverksamhet samt förordningen (1996:1598) om statsbidrag till regional kulturverksamhet. Enligt inledande föreskrifter i SFS 1996:1608 kan en kommun beviljas statsbidrag för:

- lånecentraler och depåbibliotek (enligt §3 ska statsbidrag lämnas med belopp som regeringen bestämmer)
- utveckling av folkbiblioteksverksamheten
- folk- och skolbibliotekens inköp av litteratur
- insatser för att främja vuxenstuderandes tillgång till biblioteksservice vid folkbiblioteken

Ändamålet med statsbidragen ska vara att verka i standardutjämnande syfte samt att stimulera experiment och utveckling av nya former av folkbiblioteksverksamhet samt bidra till att tillgången på litteratur på folk- och skolbiblioteken förbättras till främjande av intresset för läsning och litteratur.

En kommun kan beviljas projektbidrag för att utveckla nya former av folkbiblioteksverksamhet. Utvecklingsarbetet ska i första hand syfta till att finna former för det läsfrämjande och uppsökande arbetet och ta tillvara utvecklingen inom informationstekniken. Statsbidrag kan även beviljas för etablering av arbetsplatsbibliotek. Projektbidrag lämnas i första hand till kommuner som upprättat en plan för utvecklingsarbetet.

Förordning (1996:1598) om statsbidrag till regional kulturverksamhet anger att statsbidrag kan ges till bland annat länsbibliotek. Villkor för statsbidraget är att institutionen också får bidrag från ett landsting, kommun eller annan huvudman. Statsbidraget till länsbibliotek syftar till att ge varje medborgare en god tillgång till böcker och information genom att länsbiblioteken bistår folkbiblioteken med kompletterande medieförsörjning, rådgivning, information, fortbildning samt specialtjänster. Särskilda utvecklingsbidrag kan lämnas under högst tre år. Utvecklingsbidrag till länsbibliotek skall ges för arbete med att utveckla den regionala biblioteksverksamheten.

Inom anslagsposten *Bidrag till biblioteksverksamhet* fördelades år 2009 drygt 27 milj. kr till länsbiblioteken som fasta verksamhetsbidrag. Drygt 14 milj. kr fördelades till lånecentralerna. Resterande medel användes för olika utvecklingsprojekt, varav cirka 1 milj. kr till folkbiblioteken. (Inom anslaget finansieras även vissa övriga åtaganden t.ex. NÄRP-bussen).

Sammanlagt fördelar Kulturrådet uppskattningsvis cirka 90 milj. kr till folkbiblioteksområdet. Varav cirka hälften finansieras inom anslagsposten 3:2 *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter* och avser stöd till insatser av litteraturpolitisk karaktär, t.ex. inköpsstöd och läsfrämjande verksamhet. Även en viss andel av anslagsposten 3:1 *Bidrag till biblioteksverksamhet* används för olika läsfrämjande projekt.

Inom anslagsposten 1:2 *Bidrag till allmän kulturverksamhet*, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete ges bidrag till bland annat Sverigefinska biblioteket och till Judiska biblioteket. Inom anslagsposten 5

Bidrag till samisk kultur anges att medlen bland annat ska användas för verksamheten med samisk biblioteksconsulent. Medlen disponeras av Sametinget.

5.2. Bidrag till forskningsbiblioteksområdet som fördelas av Kungliga biblioteket

KB är inte i första hand en bidragsfördelande myndighet. Enligt förordning (2008:1421) med instruktion för Kungliga biblioteket ska myndigheten bland annat svara för samordning, utveckling och visst utredningsarbete inom biblioteksområdet. Inom ramen för detta uppdrag har avdelningen för Nationell samverkan (tidigare Bibsam) sedan starten 1988 fördelat medel till vissa utvecklingsprojekt. KB fördelar dessutom de medel som anvisas som kompensation för omkostnader för fjärrutlåning. År 2008 fördelades drygt 10 milj. kr till ett sextiototal forsknings- och specialbibliotek som redovisade en nettoutlåning.

Genom Avdelningen för nationell samverkan fördelas cirka 6,5 milj. kr/år för olika utvecklings- och utbildningsprojekt inom forskningsbiblioteksområdet. Utvecklingsinsatserna sker i syfte att förbättra informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning.

Sammantaget fördelas knappt 17 milj. kr årligen i direkta bidrag. Detta kan förefalla blygsamt i förhållande till de statliga bidragen till kommunala bibliotek, men om man väger in det stöd som lämnas i annan form än genom direkta bidrag blir bilden en annan. Verksamheten vid KB:s avdelning för Nationell samverkan riktas i allt väsentligt utåt mot i huvudsak forskningsbiblioteksväsendet. Dessa tjänster, t.ex. LIBRIS, kan i stor utsträckning utnyttjas även av folkbiblioteksväsendet. De satsningar av nationell räckvidd som görs inom ramen för KB:s uppdrag består mer av gemensamma infrastrukturella lösningar än av direkt bidragsgivning till enskilda bibliotek. Man kan också väga in de uppgifter som KB svarar för i egenskap av nationalbibliotek, som innebär ett stöd till såväl forsknings- som folkbiblioteksväsendet.

6. Det utvidgade uppdraget

KB har tolkat det utvidgade uppdraget så att nuvarande samordnings- och övriga uppgifter inom forskningsbiblioteksområdet utvidgas till att även omfatta de kommunala biblioteken. Uppgifterna bör givetvis anpassas till de kommunala bibliotekens verksamhet och till deras olika målgrupper. Som tidigare beskrivits har flertalet av KB:s befintliga uppgifter inom forskningsbiblioteksväsendet i stor utsträckning relevans för hela biblioteksområdet.

Enligt KB:s tolkning innefattar det utvidgade uppdraget även specialbibliotek och övriga bibliotek, t.ex. samisk bibliotekskonsulent. Ett förtydligande avseende KB:s uppdrag för skolbiblioteken vore emellertid önskvärt. Utvecklingsinsatser inom skolbiblioteksområdet kräver dessutom ytterligare resurser.

På ett övergripande plan innebär uppdraget att medverka i att utveckla nationella mål och strategier för de offentligt finansierade biblioteken samt att svara för uppföljning av bibliotekslagens praktiska tillämpning. Uppdraget bör även innefatta att utveckla kvalitetskriterier och indikatorer för utvärdering, att främja bibliografisk utveckling och söksystem, att arbeta med tillgänglighetsfrågor, inklusive upphovsrättsliga frågor, samt att initiera utvecklingsarbete med nationella spridningseffekter.

Enligt kulturpropositionen ska KB:s svara för nationell överblick, främja samverkan och driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet samt att, i samråd med länsbiblioteken kontinuerligt följa bibliotekens arbete. KB:s bedömning är att det utvidgade uppdraget i allt väsentligt kan genomföras genom att befintliga uppgifter utvidgas och anpassas till de kommunala bibliotekens verksamhet och behov. Nedan ges exempel på uppgifter som uppdraget bör omfatta.

6.1. Att svara för nationell överblick

En grundläggande förutsättning för att svara för en nationell överblick är att det finns tillförlitlig och heltäckande statistik som underlag. KB svarar i dag för forskningsbiblioteksstatistiken, men ska med det nya uppdraget svara för den samlade biblioteksstatistiken. Detta innebär bland annat att uppdraget att svara för folk- och skolbiblioteksstatistik överförs från Statens Kulturråd till KB. KB ser

stora fördelar med att biblioteksstatistiken samlas under en myndighet, men bedömer att uppdraget kräver en rad utvecklingsinsatser.

Folkbiblioteksstatistiken har en lång tradition. Det finns utvecklade rutiner för insamling och bearbetning. Det finns därför goda förutsättningar att ytterligare utveckla folkbiblioteksstatistiken. Skolbiblioteksstatistiken däremot är behäftad med brister. Kulturrådet har regelbundet, med några års mellanrum, samlat in uppgifter om skolbibliotekens verksamhet och kostnader. Trots att betydande resurser lagts ned på insamling och bearbetning är skolbiblioteksstatistiken ofullständig. Här föreligger således behov av ett omfattande utvecklingsarbete, något som bör ske i nära samarbete med Skolverket och med Statens skolinspektion.

Statistiken behöver också utvecklas för special- och myndighetsbiblioteken. Dessa inkluderas, om än inte fullständigt, i forskningsbiblioteksstatistiken. Här finns behov av separata insamlingar och analyser som bättre belyser specialbibliotekens särställning inom institutioner vars primära uppgift inte är att tillhandahålla bibliotekstjänster. Även sjukhusbibliotekens statistik är i behov av utveckling och förbättring. Likaså finns ett behov av en samlad redovisning av verksamheten vid övriga offentligt finansierade bibliotek, inklusive myndighetsbibliotek, som nu inte inkluderas i forsknings-, folk- eller skolbiblioteksstatistiken.

En viktig del av statistikuppdraget bör vara att utveckla metoder och indikatorer för utvärdering och uppföljning. Den insamlade statistiken ska kunna användas som underlag för jämförande analyser samt som underlag för uppföljning av bibliotekslagens praktiska tillämpning.

Statistikuppdraget bör emellertid inte begränsas till att enbart omfatta nationella jämförelser, utan även internationella. Detta innebär att KB bör följa utvecklingen internationellt avseende metoder och standarder för statistikinsamling och redovisning. En förutsättning för internationella jämförelser är att statistikunderlaget så långt möjligt är jämförbart.

Ett utvecklingsarbete pågår redan nu inom KB, då främst inom expertgruppen för statistik, att förbättra rutiner och metoder för statistikinsamling, bearbetning och redovisning. Expertgruppen redovisade i slutet av februari 2010 sin rapport med förslag samt projektbeskrivning avseende ett utvecklingsarbete för Sveriges officiella biblioteksstatistik.

6.1.1. Att i samråd med länsbiblioteken kontinuerligt följa bibliotekens arbete

Uppgiften att kontinuerligt följa bibliotekens arbete hänger nära samman med statistikuppgiften. Statistik är ett nödvändigt, men inte tillräckligt underlag för att följa bibliotekens arbete. Det statistiska underlaget bör därför kompletteras med lokala uppföljningar och bedömningar. Länsbiblioteken har en god kännedom om lokala förhållanden och har förutsättningar att göra bedömningar som inte framgår av statistiken. Länsbibliotekens medverkan är en förutsättning för KB:s uppdrag att kontinuerligt följa bibliotekens arbete.

KB avser därför att etablera ett samarbete med länsbiblioteken för att utveckla metoder för regional uppföljning och utvärdering. Som beskrivs i avsnitt 9.1.3 skulle den finska modellen kunna tjäna som exempel, där de regionala myndigheterna bland annat har i uppgift att samarbeta med den statliga myndigheten och bistå de kommunala biblioteken i utvärderingsprocessen. KB avser också att medverka till att de länsbibliotek, som så önskar, erbjuds kompletterande utbildning i metod- och utvärderingsfrågor. Som beskrivs i avsnitt 9.1.3 avser KB att tillsätta en särskild utvecklingsgrupp med uppgift att utarbeta och föreslå former för samarbetet mellan KB och de regionala biblioteken.

6.1.2. Att främja samverkan

Inom biblioteksområdet förekommer samverkan i en rad frågor. En del samarbete sker över biblioteksgränserna, t.ex. gemensamma regler för katalogisering och klassificering, gemensamma söksystem som LIBRIS-systemen samt fjärrlånesamarbete. Därutöver finns ett utvecklat samarbete inom respektive biblioteksområde. T.ex. regionalt i länsbibliotekens regi. Flera av de utvecklingsprojekt som stöds av Kulturrådet har avsett samarbete mellan flera regioner. I kommunerna finns ofta ett samarbete mellan folk- och skolbibliotek, vilket ofta inneburit ett bättre resursutnyttjande, men framför allt inneburit att skoleleverna fått tillgång till kvalificerade bibliotekstjänster. KB vill här betona att ett fungerande samarbete bygger på att varje deltagande aktör tar sitt ansvar och att samarbetet, för att bli långsiktigt hållbart, bör vara ömsesidigt och inte ensidigt.

KB:s uppdrag att främja samverkan bör bland annat innefatta att identifiera och utveckla nationella bibliotekstjänster och system. En vidareutveckling av LIBRIS

som bas för en nationell katalog bör ha hög prioritet. En gemensam nationell katalog stärker samarbetet mellan olika bibliotekstyper, men den viktigaste effekten är att det underlättar för bibliotekens användare att söka information om bibliotekens samlingar.

KB vill också betona vikten av det samarbete som sker mellan arkiv, bibliotek och museer inom ramen för ABM-centrum. Ett samarbete som i hög grad har relevans för lokala och regionala aktörer.

Som central aktör kan KB skapa forum för samverkan mellan olika typer av bibliotek. Detta kan dels ske genom att KB:s inflytandestruktur anpassas till det utvidgade uppdraget, men också genom att identifiera behov av ytterligare samverkansfora. I uppdraget bör även ingå att etablera samarbete med övriga aktörer, t.ex. myndigheter, lärosäten och organisationer. KB vill dock framhålla att samarbete inte är ett självändamål, utan bör utgå från medborgarperspektivet, med målet att på bästa möjliga sätt göra de samlade biblioteksresurserna tillgängliga för medborgarna.

6.1.3. Att driva på utvecklingen

Att driva på utvecklingen kan omfatta en rad olika insatser. Fokus kan också skifta från tid till annan. KB vill redan här betona att det inte är möjligt att driva på utvecklingen utan tillgång till utvecklingsmedel. En förutsättning för uppdraget är således att KB disponerar de anslag som nu finns för utvecklingsarbete inom folkbiblioteksområdet. KB:s insatser bör inriktas på utvecklingsarbete av nationell karaktär och av den typ som inte är möjlig att genomföra på lokal nivå. Kriterier för KB:s utvecklingsinsatser bör vara att de är av allmänt intresse inom sektorn, t.ex. genom att ha nationella spridningseffekter, vara katalysator för förändring, kompetenshöjande eller sektorsövergripande.

Ett område som kräver betydande investeringar och teknikkompetens är digitalisering. En ökad digitalisering av forskningsbibliotekens material kommer samtliga biblioteksanvändare tillgodo. Men det finns även anledning att inkludera övriga biblioteks samlingar. T.ex. finns vid många folkbibliotek unika lokalsamlingar, som nu har begränsad åtkomlighet, men som skulle kunna vara av stort intresse för forskningen och inte minst för amatörforskningen, såsom släkt- och hembygdsforskning. Även specialbibliotekens, samt de före detta stifts- och landsbibliotekens, samlingar bör bli föremål för digitaliseringsinsatser.

Digitalisering ställer ökade krav på bättre söksystem. KB har, ensamt, eller i samarbete med andra minnesinstitutioner, utvecklat olika samsökningsprojekt, t.ex. Sondera där man samsöker i Nationell Arkivdatabas, LIBRIS och Svensk mediedatabas. KB avser att fortsatt driva på utvecklingen av söktjänster, inte enbart med informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning som målgrupp, utan även för den breda allmänheten.

Tillgängligheten av det digitaliserade materialet begränsas av upphovsrättsliga hinder. Det pågår en utredning och ett delbetänkande har lämnats som i hög grad berör biblioteken. Den aktualiserar behovet av kollektiva avtalslicenser. Detta är i högsta grad en fråga av nationell – och inte lokal – karaktär, som KB avser att driva.

KB har sedan 1996 svarat för central upphandling av e-resurser för forskningsbiblioteksområdet. Det finns stora förväntningar att KB ska erbjuda liknande tjänster till folkbiblioteken. KB avser här att undersöka förutsättningarna för en samordning av de upphandlingstjänster som erbjuds via KULDA (för folkbiblioteken) och EiRA (för landstingens institutioner). KB avser också att pröva förutsättningarna för avtalskonstruktioner som medger utnyttjande av e-resurser utanför institutionsgränserna.

Genom det utvidgade uppdraget utvidgas KB:s traditionella målgrupper. Detta innebär bland annat att KB bör ägna uppmärksamhet åt utvecklingsinsatser avseende bibliotekstjänster för barn och ungdom. Något som förutsätter ett nära samarbete med den kompetens som finns vid folk- och skolbiblioteken. Ett område som bör bli föremål för vidareutveckling är Barnens bibliotek. Också bibliotekstjänster till andra målgrupper bör bli föremål för utvecklingsinsatser av olika slag.

Utvecklingsarbetet kan bedrivas på många sätt, t.ex. regionalt i samarbete mellan KB och ett eller flera länsbibliotek. En annan möjlighet är att några utvalda bibliotek ges i uppdrag att fungera som experimentverkstäder, eller bibliotekslabb. Dessa bör då ges förutsättningar att bedriva fullskaliga försök inom något område. Oavsett form, bör utvecklingsarbetet bli föremål för kvalificerad utvärdering, där utomstående expertis medverkar i utvärderingsprocessen.

Ett område i stort behov av samordning och kompetensutveckling är bevarandet av bibliotekens äldre samlingar. KB:s och de stora forskningsbibliotekens kompetens skulle här kunna tjäna som stöd i ett nationellt utvecklingsarbete. Det

bör därför ingå i KB:s uppdrag att initiera ett systematiskt utvecklingsarbete inom bevarandeområdet. Detta innebär bland annat att erbjuda information och rådgivning i bevarandefrågor, att verka för en hög bevarandestandard i landets bibliotek, att verka för ett ökat medvetande om bevarandefrågorna samt att verka för ett ökat nationellt samarbete inom bevarandeområdet.

KB bör även stödja program för fortbildning och kompetensutveckling. Detta kan ske i samverkan med biblioteksväsendet i övrigt, men också i samarbete med universitet och högskolor – inklusive biblioteksutbildningarna.

För att minska den digitala klyftan kan biblioteken, i samverkan med andra aktörer, bidra med kompetens och infrastruktur. Många grupper riskerar att ha begränsade möjligheter att ta del av viktig samhällsinformation och tjänster om de saknar den digitala kompetensen. KB kan genom kompetensstöd mm stödja bibliotek, bildningsförbund och övriga organisationer i arbetet med att överbrygga den digitala klyftan.

Biblioteken har en viktig roll i lärandet på alla nivåer, både genom att erbjuda resurser och tjänster anpassade till användarnas behov och genom att ge utbildning i informationssökning. De studerande hämtar stöd där de kan oberoende av administrativa indelningar, vilket understryker behoven av ökad samordning och erfarenhetsutbyte.

I detta sammanhang kan också den ”andra digitala klyftan” eller ”21st century skills” nämnas, där framför allt skolorna och skolbiblioteken blir viktiga för att ge eleverna de informationsfärdigheter som ibland betecknas som ”21st century skills”.

Omvärldsbevakning bör ingå som en del i KB:s uppdrag att driva på utvecklingen. KB måste här följa samhällsutvecklingen. En annan viktig del av omvärldsbevakningen är att delta i ett internationellt samarbete samt att följa biblioteksutvecklingen internationellt och initiera försöksverksamhet utifrån de erfarenheter som gjorts på andra håll.

6.2. Kompetensbehov

Inom KB finns betydande kompetens inom framför allt de traditionella nationalbiblioteksuppgifterna, t.ex. inom det bibliografiska området med

nationalbibliografin, inklusive ämnesord och klassifikationsfrågor. Inom KB finns specialkunskap om samlingarna, t.ex. det äldre trycket, affischer, kartor och bilder, vardagstrycket och handskriftsmaterialet. Sedan 2007 bedrivs inom KB forskning om KB:s samlingar. Inom det traditionella bevarandeområdet finns betydande sakkunskap. Frågan om bevarande av digitalt material är under snabb utveckling. Genom att Arkivet för Ljud och Bild överfördes till KB år 2009 tillkom en hög teknisk mm kompetens inom området audiovisuella medier.

Sedan 1988 ansvarar KB för drift och utveckling av forskningsbibliotekens gemensamma katalog LIBRIS. Systemet har efterhand utvecklats och erbjuder en rad tjänster utöver den traditionella katalogtjänsten. Inom LIBRIS finns en stor teknisk kompetens och en kvalificerad erfarenhet av nationella katalog- och söksystem.

Avdelningen för nationell samverkan har en bred erfarenhet av samverkan inom biblioteksområdet. Med stöd av expertgrupperna har avdelningen utvecklat en kompetens inom statistik, digitalisering, kompetensutveckling, upphandling av e-resurser och Open Access. KB deltar i en rad europeiska och internationella projekt och har breda kontaktytor och lång erfarenhet av internationellt bibliotekssamarbete.

Samtliga KB:s befintliga kompetensområden har relevans för folkbiblioteksområdets kunskapsförmedlande uppgifter.

Däremot saknar KB kompetens inom det som skulle kunna sammanfattas som de kommunala bibliotekens kulturförmedlande och folkbildande uppgifter. Där ingår bland annat folk- och skolbibliotekens läsfrämjande uppgifter, litteraturförmedling, barn- och ungdomsverksamhet, bibliotekstjänster för särskilda målgrupper samt social och uppsökande verksamhet. Vid de dialogmöten som hållits har framför allt behovet av kompetens inom barnverksamheten lyfts fram. För att fullgöra det utvidgade uppdraget behöver KB på olika sätt komplettera sin kompetens inom t.ex. följande områden:

- Kunskaper om kommunal verksamhet, organisation, regelverk och förutsättningar
- Folkbildningstraditionen
- Barn- och ungdomsverksamhet
- Social och uppsökande biblioteksverksamhet
- Bibliotekstjänster för särskilda målgrupper

- Litteraturförmedling och läsfrämjande verksamhet
- Statistikkompetens

7. Förslag om bidrag som bör disponeras av KB

Som redovisats i avsnitt 6.1 fördelar Statens Kultur årligen närmare 90 miljoner kr till de kommunala biblioteken för stöd och utveckling. De 49,1 miljoner kr som anvisas inom anslagsposten 3:1 bidrag till biblioteksverksamhet avser bidrag till länsbibliotek, lånecentraler och viss utvecklingsverksamhet. Av de medel som anvisas under anslagsposten 3:2 bidrag till litteratur och kulturtidskrifter destinerar det s.k. inköpsstödet (cirka 25 miljoner kr) samt delar av stödet (13 miljoner kr) till läsfrämjande insatser till biblioteksområdet. Även Barnens bibliotek finansieras inom anslagsposten. (Tjänsten som startade 1996 och fortfarande pågår i projektform administreras av regionbibliotek Västra Götaland). Även den årliga barnbokskatalogen liksom Bokjuryn finansieras inom ramen för läsfrämjande insatser. Merparten av anslaget avser det s.k. litteraturstödet samt utgivningsstöd för kulturtidskrifter. Därutöver ges bidrag till ett antal ändamål av litteraturpolitisk karaktär, t.ex. utgivning av Alla Tiders Klassiker, litterära evenemang, internationellt utbyte och översättningsstöd.

Anslagsposten 3:1 är således ett renodlat biblioteksstöd, medan anslagsposten 3:2 har en litteraturpolitisk inriktning, varav en del av stödet går till läsfrämjande insatser vid biblioteken. En uppdelning av stöden skulle således kunna göras i en bibliotekspolitisk och en litteraturpolitisk (inklusive branschstöd) del.

7.1. KB:s tidigare ställningstagande

KB har i sitt yttrande över Kulturutredningen uttryckt att det nuvarande stödet för läsfrämjande insatser bör föras över till KB och att tillgängliga medel för biblioteksutveckling bör disponeras samlat av KB. Vidare anförde KB i sitt yttrande att stödet för de läsfrämjande insatserna skiljer sig från andra stödformer som t.ex. inköpsstödet, som får anses som en form av branschstöd. Vad gäller stödet till läsfrämjande insatser ville KB ta tillvara sakkunskap vid länsbiblioteken för beredning och fördelning av bidrag. KB anförde också att inköpsstödet har en mycket traditionell utformning.

KB har således tidigare intagit ståndpunkten att inköpsstödet är en form av branschstöd som bör hänga samman med utgivningsstödet, men att medlen för läsfrämjande insatser bör disponeras av KB. Enligt propositionen (2009/10:3) vill regeringen ersätta nuvarande detaljerade bidragsförordning med en generell förordning som gäller stöd till litteratur och kulturtidskrifter. Regeringen bedömer också att regelverket kring det statliga stödet till folk- och skolbibliotekens inköp av barn- och ungdomslitteratur behöver bli mer flexibelt och att bibliotekens insatser för att utveckla metoder för läsfrämjande insatser bör öka. Därför bör det prövas om en del av inköpsstödet också kan användas för metodutveckling av den läsfrämjande verksamheten på biblioteken. Genom att regeringen uttryckt att inköpsstödet bör göras mer flexibelt, har förutsättningarna ändrats och KB bedömer att även detta stöd bör disponeras av KB. En revidering av förordningen om litteraturstöd mm pågår för närvarande inom Kulturdepartementet.

7.1.1. KB:s överväganden och förslag

Enligt KB:s bedömning kan det ifrågasättas om inköpsstödet i sin nuvarande form har några större långsiktiga och strategiska effekter. Stödet kan i längden riskera att bli kontraproduktivt på så sätt att det ger stöd för ett synsätt att bokinköp för barn och ungdom kräver särskilda statsbidrag. När stödet infördes i slutet av 1990-talet var det i ett akut läge då kommunernas inköp av barnlitteratur åren efter 1990-talets ekonomiska kris hade visat en kraftig nedgång.

Enligt KB:s bedömning är barnbiblioteksverksamhet en elementär uppgift för de kommunala biblioteken. Följaktligen borde folkbibliotekens inköp av böcker för barn och ungdom inte i längden kräva särskilda statliga bidrag. Målet med statsbidragen till de kommunala biblioteken borde i stället inriktas på att stödja och uppmuntra utveckling av nationellt intresse, som kan vara svårt för de enskilda kommunerna att bedriva. Inköpsstödet skulle, enligt KB:s bedömning, i en mer flexibel form, kunna ge möjlighet till utvecklingsinsatser och metodutveckling inom barn- och ungdomsbiblioteksverksamheten. För att möta de behov av utvecklingsinsatser vid skolbiblioteken krävs emellertid ytterligare medel.

De läsfrämjande insatserna har större inslag av metodutveckling. En uppgift som bör ingå i KB:s uppdrag att driva på utvecklingen. Som anges i remissyttrandet skulle KB här kunna utveckla ett samarbete med länsbiblioteken. Ett argument för en överföring av såväl inköpsstödet som stödet för läsfrämjande insatser till KB

vore att den samlade bidragsgivningen till de kommunala biblioteken då skulle samlas under en hatt. Detta skulle kunna ge vissa synergieffekter. Dessutom skulle det underlätta för ”avnämarna” att ha *en* myndighet att vända sig till. Det faktum att tillgängliga centrala medel för biblioteksutveckling mm är förhållandevis begränsade talar, enligt KB:s uppfattning, för en sammanhållning och mot en splittring. KB vill dessutom uppmärksamma att enligt gällande förordning (1998:1386) kan bidrag för läsfrämjande insatser sökas, inte enbart av kommuner, utan även av bokhandlar, ideella föreningar etc. En fråga som därför behöver övervägas är om KB även ska hantera bidragsfördelning till andra aktörer än de kommunala.

7.1.2. Bidrag till biblioteksverksamhet

Enligt Kultursamverkansutredningens (SOU 2010:11) förslag ska anslagsposten 3:1. Bidrag till biblioteksverksamhet inte ingå i den s.k. ”kofferten” utan disponeras av KB. KB stöder förslaget med motivering att biblioteksväsendet i stor utsträckning bygger på nationella infrastrukturer och gemensamma lösningar. Den utveckling som skett, och som sker, att fysiska medier alltmer ersätts av elektroniskt material, aktualiserar behovet av, inte en ökad regionalisering, utan av samlade nationella insatser. Detta har också blivit tydligare i Kulturrådets fördelning av utvecklingsbidrag, som fått en slagsida mot allt fler projekt med nationell räckvidd. (T.ex. Barnens bibliotek och Fråga biblioteket). En förutsättning för att KB ska kunna utföra sitt utvidgade uppdrag på ett kraftfullt sätt, är att resurserna inte splittras utan koncentreras. För att utveckla och upprätthålla ett sammanhållet bibliotekssystem, krävs vissa nationella insatser. Det kan handla om utvecklingen av en nationell katalog, gemensamma söksystem, utveckling och förmedling av digitala tjänster, fjärrlånesystem, samordning av bevarande, fortbildning och kompetensutveckling. Av de 49,1 miljoner kr som anslaget omfattar fördelas cirka 27 miljoner kr till länsbiblioteken i fasta verksamhetsbidrag. Vilket innebär att varje länsbibliotek får i genomsnitt drygt en miljon kr per år i verksamhetsbidrag. 14 miljoner kr avser stöd till lånecentraler och depåbibliotek i de tre lånecentralregionerna. Lånecentraler och depåbibliotek är till sin karaktär en nationell och inte en regional resurs. En regional medelsfördelning vore därför olämplig.

Inom anslaget lämnas även årliga verksamhetsbidrag till Tornedalens bibliotek/Nordkalottbiblioteket och till bokbussen i norra gränsområdet (NÄRP-

bussen). Bidraget till NÄRP-bussen (200 000 kr) kanaliseras via länsbiblioteket i Norrbotten.

Sedan verksamhetsbidrag till länsbibliotek och lånecentraler fördelats, återstår en mindre summa för utvecklingsinsatser. Denna är alltså begränsad för att fördela på tjugo regioner.

KB:s bedömning är att en resurssplittring, som en regionalisering av bidraget skulle innebära, skulle vara till stor nackdel och avsevärt begränsa KB:s möjligheter att svara för nationella och samordnade insatser inom folkbiblioteksområdet. KB kan enbart se fördelar med att stöden till de kommunala biblioteken disponeras centralt och av KB. Det skulle dessutom förenkla för biblioteken i landet att ha *en* central instans att samarbeta med och de samlade bidragen skulle kunna användas mer strategiskt. En samlad bidragshantering skulle bidra till att stärka KB:s roll som centralt biblioteksorgan för hela biblioteksväsendet. Något som dessutom länge efterlysts, inte minst från folkbibliotekshåll. KB har också en central roll inom ABM-samarbetet såväl centralt som regionalt.

7.2. KB:s förslag

KB föreslår:

- att de medel inom anslagsposten 3:2 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter som avser inköpsstöd samt länsfrämjande insatser disponeras av KB,
- att anslagsposten 3:1 Bidrag till biblioteksverksamhet i sin helhet disponeras av KB.

Denna uppdelning skulle även möjliggöra en tydlig avgränsning mellan Kulturrådets och KB:s ansvarsområden genom att Kulturrådets uppgifter skulle få en mer renodlad litteraturpolitisk karaktär och KB en bibliotekspolitisk.

KB vill även betona vikten av att övrig biblioteksverksamhet som erhåller statsbidrag, t.ex. Samisk bibliotekskonsulent inkluderas i KB:s uppdrag.

KB:s förslag förutsätter förändringar i förordningen om litteraturstöd samt i förordningarna (1996:1608) om statsbidrag till folkbibliotek och förordningen (1998:1386) om statsbidrag till läsförmedlande insatser.

8. Myndighets- och förvaltningssamverkan

Det svenska allmänna biblioteksväsendet har flera huvudmän samt ett antal myndigheter med olika förvaltnings- eller myndighetsuppgifter, t.ex. Kulturrådet, KB, Skolverket och TPB. På departementsnivå sorterar frågor som rör folkbibliotek, inklusive bibliotekslagen, under Kulturdepartementet. Kulturrådet har, som myndighet under Kulturdepartementet, vissa uppgifter inom folkbiblioteksområdet och fördelar bidrag till länsbibliotek, lånecentraler samt övriga statliga bidrag till de kommunala biblioteken. Kulturrådet är myndighet för den officiella biblioteksstatistiken. TPB är en myndighet under Kulturdepartementet.

Utbildningsdepartementet ansvarar för frågor rörande det allmänna skolväsendet samt högre utbildning och forskning, inklusive skolbibliotek samt universitets- och högskolebibliotek. Kungliga biblioteket, som myndighet under Utbildningsdepartementet, svarar för viss samordning och utveckling inom forskningsbiblioteksområdet samt för forskningsbiblioteksstatistiken. KB fördelar även fjärrlånekompensation till de nettoutlåande forskningsbiblioteken.

Skolverket är förvaltningsmyndighet för det allmänna skolväsendet. Myndigheten ska bland annat följa upp och utvärdera skolväsendet samt ansvara för officiell statistik enligt förordningen (2001:100) om den officiella statistiken. (Statens kulturråd svarar för skolbiblioteksstatistiken). Statens skolinspektion är den myndighet som har tillsynsansvar för Sveriges skolor.

Det svenska biblioteksväsendet präglas av en långtgående decentralisering med många självständiga lokala, regionala och centrala aktörer. Det finns en tradition av starkt kommunalt självstyre och de enskilda lärosätena har en stor självständighet. Centrala insatser inom biblioteksområdet präglas därför i hög grad av frivillighet och har mer karaktär av stödfunktion än av myndighetsutövning.

8.1. Förutsättningar för KB:s utvidgade uppdrag

KB:s utvidgade uppdrag: att svara för nationell överblick, att främja samverkan och driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet samt att i samråd med länsbiblioteken, kontinuerligt följa bibliotekens arbete, ställer krav på samarbete

mellan de olika aktörerna. KB:s utvidgade uppdrag bygger i stor utsträckning på frivillighet. Detta ställer krav på KB att utveckla rutiner för samverkan med biblioteksvärlden. Men det ställer även krav på de olika aktörerna inom biblioteksområdet att aktivt medverka i ett samarbete. En nödvändig, om än inte tillräcklig, förutsättning för att underlätta samarbetet vore att i bibliotekslagen ange gemensamma nationella mål för det allmänna biblioteksväsendet, där medborgarperspektivet får en mer framträdande roll på bekostnad av institutionsperspektivet. Detta kräver en samsyn inom kultur- och utbildningsdepartementen i biblioteksfrågor.

Att det utvidgade uppdraget i hög grad bygger på frivillighet behöver inte vara ett hinder att utveckla en infrastruktur eller andra gemensamma insatser för att förbättra tillgången till biblioteks- och informationstjänster. Men detta förutsätter en aktiv dialog och tydliga mandat. Eftersom biblioteksfrågorna delas mellan två olika departement är det önskvärt med en samsyn i biblioteksfrågor mellan de två departementen. Dessutom bör biblioteksfrågorna vara föremål för en dialog mellan KB och respektive departement. Utgångspunkt kan vara KB:s årsredovisning där det utvidgade uppdraget rapporteras till de båda departementen.

8.1.1. Stöd i instruktion och förordningar

För att tydliggöra KB:s ställning som central biblioteksmyndighet bör KB:s mandat framgå i instruktion och förordningar. Det bör även framgå av bibliotekslagen att KB är biblioteksmyndighet med uppgift att följa utvecklingen på biblioteksområdet samt att följa upp bibliotekslagens praktiska tillämpning. Bibliotekslagen bör även kompletteras med nationella mål för biblioteksverksamheten.

Som en konsekvens av KB:s utvidgade uppdrag bör ändringar göras i de förordningar som reglerar vissa uppgifter rörande biblioteksområdet. I förordningen om statistik (SFS 2001:100) bör framgå att KB har det samlade ansvaret för biblioteksstatistiken. Vidare bör de förordningar som reglerar statens insatser på biblioteksområdet. (SFS 1996:1608, SFS 1996:1598, 1998:1386) anpassas så att KB:s roll och uppgifter framgår. Det skulle även kunna regleras i förordning att aktörer inom det allmänna biblioteksväsendet är skyldiga att lämna underlag för KB:s statistikinsamling.

För att underlätta för KB att fullgöra sitt utvidgade uppdrag bör:

- gemensamma nationella mål för det allmänna biblioteksväsendet formuleras i bibliotekslagen
- biblioteksfrågorna vara föremål för en dialog mellan KB och de båda departementen
- KB:s uppdrag ha stöd i bibliotekslagen samt i KB:s instruktion och i de förordningar som reglerar bidrag till biblioteksverksamhet samt i förordningen om statistik

8.1.2. Kultursamverkansutredningens förslag

Enligt Kultursamverkansutredningens (SOU 2010:11) förslag ska en ny modell för fördelning av vissa statliga bidrag till kulturverksamhet successivt införas. Modellen beräknas vara fullt genomförd år 2015, då samtliga regioner ska ha övertagit den statliga förvaltningsuppgiften att fördela statsbidrag till olika regionala kulturverksamheter. De regionala bidragen till bibliotek ska, enligt förslaget, inte ingå i den s.k. kofferten utan anslaget disponeras av KB.

Förslaget innebär att det under en övergångsperiod kommer att finnas två parallella system. Fullt genomförd ska Statens kulturråd fortsättningsvis fördela bidragen till regionerna med undantag bland annat av de regionala biblioteksbidragen som disponeras av KB.

Som underlag för medelsfördelningen ska regionerna upprätta kulturplaner. Planerna ska innehålla beskrivningar av de prioriteringar i fråga om regional kulturverksamhet som länen vill göra. Kulturrådet föreslås få i uppdrag att inrätta ett samverkansråd bestående av representanter för de statliga myndigheter vilkas verksamhetsområden berörs av Kultursamverkansmodellen. Samverkansrådet ska vara ett forum för information och avstämning i samband med de länsvisa dialogerna kring kulturplanerna. Samverkansrådet ska bland annat bistå Kulturrådet i uppföljningsarbetet. Kulturrådet ska företräda staten i dialog med landstingen kring de regionala kulturplanerna.

Enligt kulturpropositionen (2009/10:3) ska en ny analysmyndighet inrättas. Denna föreslås bl.a. få i uppgift att följa hur Kultursamverkansmodellen tillämpas och vilka effekter den får, samt utveckla uppföljnings- och analysverktyg såväl för de regionala aktörernas som för statens behov. När det gäller statistik ska analysmyndigheten vara inriktad på att kunna använda och analysera befintlig

statistik som andra myndigheter tar fram och i dialog med statistikproducerande myndigheter initiera förändringar.

Statens bidrag till regional biblioteksverksamhet ska således, enligt förslaget, disponeras av KB. Enligt Kultursamverkansutredningens bedömningar finns viktiga skillnader mellan ändamålet för denna bidragsgivning och annan typ av verksamhet som för regional kulturverksamhet.

Enligt KB:s bedömning bygger ett nationellt och sammanhållet biblioteksväsen i allt större utsträckning på en gemensam nationell infrastruktur. Det kan handla om utvecklingen av en nationell katalog, gemensamma söktjänster, utveckling av digitala tjänster, utveckling av utvärderingsinstrument och internationellt samarbete. Utveckling av en nationell infrastruktur är inte enbart en fråga om samverkan, den förutsätter ett visst mått av centrala ekonomiska resurser. Länsbiblioteken är inte enbart en regional angelägenhet, utan även en del av en nationell infrastruktur. Enligt KB:s bedömning vore det därför olämpligt om de statliga anslagen till folkbibliotekssektorn splittras på flera händer. Det finns därför skäl att bidragen till regional biblioteksverksamhet disponeras av KB. Detta ställer emellertid särskilda krav på en nära myndighetssamverkan mellan KB och Kulturrådet samt mellan statliga och regionala aktörer.

Det har uttryckts farhågor från länsbiblioteken, att om bidragsfördelningen skulle ske via KB, skulle länsbiblioteken riskera att hamna utanför de regionala kulturplanerna och inte betraktas som en del av den regionala kulturverksamheten. Det har även framhållits vikten av att dialogen kan föras med *en* statlig aktör.

Att biblioteksbidragen inte ingår i samverkansmodellen bör, enligt KB:s bedömning, inte utgöra något hinder för länsbiblioteken att inkluderas i de regionala kulturplanerna. Landstingen är, med något undantag, huvudman för länsbiblioteken och dessutom huvudfinansiär. Att landstingen skulle utesluta länsbiblioteken ur kulturplanerna för att de statliga bidragen disponeras av KB förefaller omotiverat.

Det finns däremot skäl att beakta önskemålet om att landstingen vill föra dialog med *en* statlig instans. Detta tillgodoses genom att KB ingår i det samverkansråd med olika myndigheter som Kulturrådet samordnar. Enligt Kultursamverkansutredningens förslag förutsätts Kulturrådet samverka med de övriga myndigheter som i dag disponerar anslag eller anslagsposter som ingår i

samverkansmodellen. Samverkansrådet förutsätts finna lämpliga former för hur respektive myndighets intressen kan beaktas under dialogen med landstingen.

KB bör även vara delaktig i dialogen mellan Kulturrådet och landstingen vid framtagandet av de regionala kulturplanerna. Detta inte minst med tanke på det ABM-samarbete som drivs i KB:s regi.

8.1.3. Samverkan mellan KB och länsbiblioteken

Länsbiblioteken förväntas spela en viktig roll i KB:s uppdrag att kontinuerligt följa bibliotekens arbete samt följa upp bibliotekslagens praktiska tillämpning. Sverige är ett stort land och det vore knappast möjligt för KB att ensamt svara för överblicken av hela landets biblioteksverksamhet. Länsbiblioteken har god kännedom om lokala förhållanden. Länsbibliotekens insatser rörande uppföljning och utvärdering är därför både önskvärda och nödvändiga. Enligt bibliotekslagens § 7 ska kommuner och landsting upprätta biblioteksplaner. Alla kommuner har ännu inte uppfyllt kravet. Länsbiblioteken i samverkan med KB skulle bistå kommunerna i upprättandet av biblioteksplaner och därmed uppfylla bibliotekslagens intentioner. Biblioteksplanerna skulle därmed kunna tjäna som underlag för den uppföljning och utvärdering av bibliotekens verksamhet som var ambitionen. Den finska modellen skulle här, som tidigare nämnts, kunna tjäna som förebild, där man utvecklat ett nära samarbete mellan Undervisningsministeriet och Länsstyrelserna rörande utvärdering och uppföljning av bibliotekens verksamhet. Länsstyrelsernas bibliotekskonsulenter bistår kommunerna i utvärderingsprocessen. Sammanställningarna fungerar sedan som underlag för en dialog mellan stat och kommun. Och eventuella brister i verksamheten kan åtgärdas i samförstånd.

Länsbibliotekens medverkan är en förutsättning för KB att fullgöra sitt uppdrag att följa biblioteksutvecklingen. Länsbiblioteken bör därför i bibliotekslagen eller i förordningen ges ett tydligt uppdrag rörande uppföljning och utvärdering. KB å sin sida bör utveckla rutiner för samarbetet samt svara för eventuell kompetensutveckling av länsbibliotekens personal.

Som forum för samverkan mellan KB och länsbiblioteken föreslås därför att en särskild utvecklingsgrupp inrättas inom KB:s inflytandestruktur. Gruppens uppgift ska vara att utforma arbetsformer och rutiner för KB:s uppdrag att i samverkan med länsbiblioteken följa bibliotekens utveckling samt att följa upp

bibliotekslagens praktiska tillämpning. Gruppen ska även delta i planeringen inför de regionala kulturplanerna.

8.1.4. Avgränsning av KB:s och Kulturrådets ansvarsområden

En överföring av Kulturrådets biblioteksåtaganden till KB förutsätter att en avgränsning görs mellan respektive myndighets ansvarsområde. En utgångspunkt för avgränsningen skulle kunna vara principen att KB svarar för de statliga biblioteksriktade insatserna och Kulturrådet för de litteraturpolitiska. En helt igenom entydig uppdelning är emellertid svår att åstadkomma, då det finns en viss överlappning mellan vad som är bibliotekspolitik och vad som är litteraturpolitik. Inom folk- och skolbiblioteksverksamheten finns starka litteraturpolitiska inslag. T.ex. uppgiften att främja en god tillgång till litteratur och läsning samt läsfrämjande insatser framför allt till barn och ungdom. En väsentlig del av folkbibliotekens resurser avser också barn- och ungdomsverksamhet.

Som tidigare nämnts, föreslås att KB skulle disponera bidraget till biblioteksverksamhet samt bidragen för läsfrämjande verksamhet, samt inköpsstödet. Kulturrådet skulle fortsatt ansvara för övriga bidrag inom anslaget för bidrag till litteratur och kulturtidskrifter, dvs. de bidrag som i huvudsak riktas till andra mottagare än bibliotek. Då bidrag till läsfrämjande verksamhet kan sökas inte enbart av bibliotek, utan även organisationer och andra sammanslutningar, bör det avgöras huruvida KB även ska hantera sådana ansökningar, eller om en del av anslaget ska disponeras av Kulturrådet för fördelning till läsfrämjande verksamhet utanför biblioteksområdet.

Även om det finns vissa svårigheter att göra en entydig uppdelning bör det vara möjligt att utveckla en ordning som fungerar för de båda myndigheterna, liksom för biblioteksväsendet. Ett viktigt motiv vid avgränsning och fördelning av ansvars- och arbetsfördelning bör dessutom vara bedömningen hur statsbidragen till de kommunala biblioteken får bästa effekt. Oavsett hur avgränsningen mellan KB och Kulturrådet utformas är ett fortsatt nära samarbete mellan myndigheterna nödvändigt. Detta samarbete rör inte enbart bidragshantering, utan även frågor rörande kultursamverksansmodellen samt frågor som omfattas av den nya analysmyndigheten.

9. En ny inflytandestruktur

KB:s nuvarande inflytandestruktur är anpassad till det uppdrag som formuleras i instruktionen; alltså med tonvikt på informationsförsörjning till högre utbildning och forskning. KB:s nya inflytandestruktur ska anpassas till det utvidgade uppdraget. KB:s nuvarande expertområden har i stor utsträckning relevans för hela biblioteksområdet, t.ex. statistik, digitalisering, LIBRIS som nationell katalog, kompetensfrågor samt e-resurser. I flera av de nuvarande expertgrupperna finns redan nu representanter för folk- och skolbibliotek, länsbibliotek och sjukhusbibliotek.

Däremot saknas expertgrupperingar kring det som skulle kunna sammanfattas som folkbibliotekens kulturförmedlande uppgifter. T.ex. barn och ungdomsverksamhet, litteraturförmedling samt läsfrämjande insatser riktade till barn och vuxna, uppsökande verksamhet och bibliotekstjänster till särskilda målgrupper. Dessutom finns behov av kompetens för den utvärdering och uppföljning, som KB, enligt det utvidgade uppdraget ska svara för i samråd med länsbiblioteken.

9.1. Förslag till en ny inflytandestruktur

Erfarenheterna av KB:s nuvarande inflytandestruktur är övervägande positiva. Som nämnts har nuvarande expertområden relevans för hela biblioteksområdet. Det finns därför inte anledning bygga upp en helt ny struktur, utan snarare att utveckla den befintliga. En ny inflytandestruktur skulle således i huvudsak kunna baseras på den befintliga där sammansättningen av grupperna ses över och där representation från kommunal och regional nivå får större utrymme.

9.1.1. Förslag

Ett nationellt råd för biblioteksfrågor inrättas med representanter för hela sfären.

Expertgruppen för statistik behålls och får även ansvar för utvärdering och uppföljning. Sammansättningen ses över och gruppen får en bredare folk- och

skolbiblioteksrepresentation. Gruppen kompletteras med en undergrupp för utvärderings- och uppföljningsfrågor.

Expertgruppen för digitalisering behålls, men kompletteras med representant/er från folkbiblioteksområdet, t.ex. större folkbibliotek/länsbibliotek/lånecentral.

KB:s program för Open Access i Sverige är i huvudsak en fråga för aktörer inom forskningsbiblioteksområdet. Förändringar i gruppens sammansättning bedöms för närvarande inte aktuell.

Styrgruppen för nationella licenser och e-resurser berör i hög grad även folkbiblioteksområdet samt sjukhusbiblioteken. Upphandling av e-resurser för folkbiblioteken sker i dag genom KULDA. Motsvarande tjänster för sjukhusbiblioteken sker via EiRA. Det finns ett uttalat behov av samordning av upphandling av e-resurser. Styrgruppens uppdrag bör därför utvidgas till att även pröva förutsättningarna för en bättre samordning av de tre konsortiernas upphandlingsverksamhet. (Det kan också finnas anledning att pröva möjligheten till alternativa avtalskonstruktioner. T.ex. att licensavtal tecknas för ett geografiskt område, som skulle innebära att användare skulle kunna få tillgång till e-resurser även utanför den egna institutionen). Gruppens sammansättning bör ses över och representationen utvidgas.

Expertgruppen för kompetensfrågor berör hela biblioteksområdet. Om än med olika tyngdpunkt. I första hand bör gruppens sammansättning förändras med större inslag av representanter från folkbibliotekssektorn.

Expertgruppen för LIBRIS nationella system. Med utgångspunkt i den planerade utvecklingen av LIBRIS som gemensam katalog för såväl forsknings- som folkbibliotek bör gruppens sammansättning ses över och kompletteras med representanter från större och mindre folkbibliotek.

Sverigebiblioteket föreslås avskaffas och ersättas av ett nationellt råd för biblioteksfrågor.

Fråga biblioteket bör avskaffas i sin nuvarande form och ersättas av en grupp med ett bredare uppdrag. Den nya gruppens uppgifter bör omfatta informations- och referensarbete samt fjärrlånefrågor. I gruppen bör ingå representanter från alla i sammanhanget relevanta bibliotekstyper.

9.1.2. Utvecklingsgrupper

Det finns ett behov av kompletterande kompetens för de verksamheter som inte täcks inom nuvarande expertområden, t.ex. barn- och ungdomsfrågor, litteraturförmedling och läsfrämjande verksamhet, liksom vissa andra biblioteksspecifika verksamheter. Bibliotekens stöd för lärande, både genom att främja informationskompetens och genom specifika tjänster för i synnerhet nätbaserat lärande, är ett annat viktigt område som kunde lyftas fram. Det är av gemensamt intresse för både forsknings- och folkbibliotek samt skolbibliotek. Det kan emellertid vara svårt att omedelbart avgöra för vilka områden mer permanenta expertgrupper bör inrättas. Man bör också beakta att inflytandestrukturen inte får bli alltför otymplig.

I stället för att omedelbart utse nya expertgrupper för de områden som inte täcks inom nuvarande struktur, föreslås att ett antal utvecklingsgrupper/råd utses. Utvecklingsgrupperna bör inte vara alltför stora, förslagsvis cirka fem ledamöter. Gruppernas uppgift ska vara att bistå KB att utveckla och utforma de nya uppgifterna inom det utvidgade uppdraget.

Utvecklingsgruppernas uppdrag bör vara av övergripande karaktär och fokus bör ligga på utveckling. Gruppernas uppdrag bör inte begränsas till strikt avgränsade verksamhetsområden. Uppdraget bör i stället avse övergripande frågor som tillgänglighet, medborgarperspektiv och barnperspektiv. Grupperna ska identifiera utvecklingsbehov och initiera utveckling av bland annat barn- och ungdomsverksamhet, skolbibliotek, metodutveckling avseende läsfrämjande insatser, mångspråkig biblioteksverksamhet och litteraturförmedling. Grupperna bör ha en bred kompetens, med inslag av såväl biblioteksexpertis som forskningskompetens. KB vill här betona att ytterligare planeringsarbete krävs.

9.1.3. Uppföljning av biblioteksverksamheten

I det nya uppdraget ska KB i samråd med länsbiblioteken följa bibliotekens arbete samt följa upp bibliotekslagens praktiska tillämpning. Uppdraget innebär nya uppgifter inte enbart för KB, utan även för länsbiblioteken, som får en viktig roll i utvärdering och uppföljning av biblioteksutvecklingen i respektive län. För att fullgöra uppgiften behöver metoder och samarbetsformer utvecklas. Viss kompetensutveckling kan också vara nödvändig. En särskild grupp med uppgift att utforma metoder för uppföljning av bibliotekens arbete bör tillsättas. Gruppen

bör bestå av regionala representanter samt personer med bredare kompetens inom uppföljning och utvärdering. (Som tidigare nämnts skulle den finska modellen kunna tjäna som förebild). Gruppen bör ha ett nära samarbete med Expertgruppen för statistik och utvärdering.

9.1.4. Bevarandefrågor

Inom KB finns en bred kompetens inom bevarandeområdet. Också vid de större universitetsbiblioteken finns betydande kompetens i bevarandefrågor, medan de mindre biblioteksenheterna inte haft möjlighet att bygga upp en kompetens, eller inte prioriterat, bevarandefrågorna. Vid flera tillfällen har behovet av nationella bevarandeinsatser aktualiserats. Det finns ett dokumenterat behov av samordning, rådgivning och kompetensutveckling inom området. Även om denna fråga inte särskilt nämns i regeringsuppdraget bör det ingå i KB:s uppdrag att ha en nationell överblick och ett nationellt ansvar för att säkra att de historiska samlingar, som finns vid ett stort antal bibliotek, får erforderlig skötsel. En utvecklingsgrupp bör tillsättas med representanter för forskningsbibliotek, specialbibliotek samt stifts- och landsbiblioteken. Gruppens uppgift bör vara att utforma ett program för bevarande samt registrering och katalogisering av de äldre samlingarna.

9.1.5. Inrättandet av utvecklingsgrupper

Utvecklingsgrupperna/råden tillsätts så att de kan börja sitt arbete 2011. Grupperna tillsätts för en period om två till tre år. En utvärdering görs under första hälften av 2013. Detta bör inte förhindra att förändringar kan göras under tiden, om så bedöms önskvärt. T.ex. att en grupp avskaffas, att nya inrättas eller att uppdraget omformuleras. Vid sidan av utvecklingsgrupperna kan projekt- och arbetsgrupper utses för mer avgränsade frågor.

10. Beräkning av resursbehov

Enligt regeringens uppdrag till KB anges att en utgångspunkt för KB:s finansieringsplan bör vara det förslag som Kulturutredningen lämnade i sitt betänkande (SOU 2009:16). Kulturutredningen gör bedömningen att KB för att kunna genomföra uppdraget behöver ökade resurser om 8-10 miljoner kronor fördelat på personalkostnader samt forsknings- och utvecklingsanslag. KB har i

beräkningarna av resursbehovet utgått från Kulturutredningens förslag. För att fullgöra uppdraget behövs personalförstärkning inom Avdelningen för nationell samverkan inklusive LIBRIS. Nedanstående beräkning avser de årliga driftkostnaderna när verksamheten beräknas vara i full drift år 2013. Kostnadsberäkningen avser enbart förvaltningskostnader. Bidragsmedel till enskilda bibliotek för metodutveckling, forskning och liknande inryms inte i de 8-10 miljoner kronor som anges som utgångspunkt i Kulturutredningens förslag. KB förutsätter därför att de anslag till biblioteksutveckling etc. som i dag fördelas av Statens kulturråd fortsättningsvis disponeras av KB.

Om KB förväntas möta de stora behoven av utvecklingsinsatser vid skolbiblioteken, utöver statistikuppgiften, förutsätter detta särskild finansiering.

KB:s resursbehov vid full drift

Ledning och administration

- En enhetschef samt en administratör

Utveckling av LIBRIS som nationellkatalog samt avtalslicenser

- En Systemerare
- En Tekniker
- En kundtjänst
- En jurist för upphandling samt biblioteksrelaterad juridik

Statistik och utvärdering

- En statistiker
- En systemerare
- En handläggare för statistik, utveckling och utvärdering

Utveckling och samordning folkbibliotek

- Tre handläggare

Personalkostnader totalt

- Kostnadsberäkningen baseras på en genomsnittslön om 35 000 kr per månad och 13 årsverken.
- Lönekostnader, inklusive lkp: 8 240 000 kr
- Omkostnader för lokaler och övrig utrustning enligt schablon 225 000 per anställd. Omkostnader totalt: 2 925 000 kr

- Kostnader för en utvidgad inflytandestruktur: 500 000 kr
- Konsulttjänster samt övriga köpta tjänster t.ex. extern utvärdering: 700 000 kr

Kostnad totalt vid full drift: 12 365 000 kr

10.1. Kommentar till beräkning av resursbehov

Den beräknade kostnaden överstiger det belopp som regeringen i sitt uppdrag till KB angivit som riktmärke. KB vill dock framhålla att de beräknade kostnaderna om drygt 12 miljoner kronor för det utvidgade uppdraget bör ställas i relation till KB:s faktiska kostnader för sitt nuvarande uppdrag avseende samordningsinsatser, inklusive LIBRIS, inom forskningsbiblioteksväsendet. Kostnaderna för samordning mm för de 38 universitets- och högskolebiblioteken samt ett 40-tal specialbibliotek uppgår till cirka 46 miljoner kronor per år. Uppgifterna sköts av ett 40-tal medarbetare inom avdelningen för Nationell samverkan. Det utvidgade uppdraget avser samordnings- och utvecklingsinsatser för 290 kommunala bibliotekssystem, 20 länsbibliotek och tre lånecentraler. Förvisso finns synergieffekter när uppdraget utvidgas. Parallella tjänster behöver inte utvecklas, utan befintliga områden kan byggas ut och anpassas till de nya målgrupperna.

KB vill tydligt betona att det resursbehov som KB angivit är ett minimum för att det utvidgade uppdraget ska kunna genomföras. Det nya uppdraget får inte medföra någon begränsning av KB:s kapacitet att utföra sin grundläggande huvuduppgift som forskningsbibliotek.

11. Plan för genomförandet

KB räknar med att under år 2011 och 2012 bygga upp en organisation för det utvidgade uppdraget. Detta innebär att de två första åren i stor utsträckning kommer att innehålla utvecklingsarbete och initialkostnader för t.ex. statistikutveckling och utveckling av LIBRIS som nationell katalog. Vidare behöver behovet av samordningstjänster för de kommunala biblioteken närmare analyseras i samråd med sektorn. KB:s och länsbibliotekens samverkansformer behöver utvecklas i syfte att upprätta en organisation för mer permanenta

samverkansformer. Dessutom kan insatser för att utveckla inflytandestrukturen aktualiseras.

Projektorganisation under 2011 och 2012.

- En enhetschef samt en administratör anställs från år 2011.

Projektorganisation LIBRIS som nationell katalog

- Tre årsverken inklusive en projektledare
- En jurist för upphandling av licenser samt biblioteksrelaterad juridik

Projektorganisation för statistikutveckling och utvärdering

- Tre årsverken inklusive en projektledare

Projektorganisation för samordnings- och utvecklingsfrågor avseende folkbibliotek, länsbibliotek och lånecentraler.

- Tre årsverken inklusive en projektledare
- Personalkostnad 12 årsverken
- Lönekostnader inklusive lkp per år 2011 och 2012: 7 610 000 kr
- Omkostnader per årsverke enligt schablon: 2 700 000 kr

Kostnad per år totalt: 10 310 000 kr

Kommentar

Under uppbyggnadsperioden kan finnas behov av konsulttjänster samt övriga utvecklingskostnader. KB räknar med att detta kan rymmas inom ramen för det beräknade beloppet: 10 310 000 kr då personalkostnaden om 12 årsverken inte kommer att avse hela tvåårsperioden, t.ex. genom att samtliga befattningar inte kommer att kunna besättas från den 1 januari 2011.

Resursbehov LIBRIS

För utvecklingen av LIBRIS som nationell katalog krävs initialt under en tvåårsperiod ytterligare fyra årsverken.

12. Förslag till ändringar i instruktion för KB

Enligt regeringens uppdrag ska KB lämna förslag till konsekvensändringar i förordningen (2008:1421) med instruktion till myndigheten. KB:s instruktion i sin helhet är för närvarande föremål för översyn och föremål för en dialog mellan myndigheten och regeringen.

12.1. Övriga eventuella konsekvensändringar

Regeringens uppdrag till KB att lämna förslag till konsekvensändringar avser endast förordning (2008:1421) med instruktion för myndigheten. KB vill ändå uppmärksamma behovet av eventuella konsekvensändringar i förordningen (2001:100) om officiell statistik, förordningen (1996:1608) om statsbidrag till folkbibliotek, förordningen (1996:1598) om stöd till regional kulturverksamhet, förordningen (1998:1386) om statsbidrag till läsfrämjande insatser samt förordningen (1998:1496) om statligt litteraturstöd.

Förslag till förändringar i författningen (1996:1598) om statsbidrag till regional kulturverksamhet har lämnats av Kultursamverkansutredningen. Utredningen föreslår även en ny lag om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Under förutsättning att beslut fattas i enlighet med Kultursamverkansutredningens förslag, bedömer KB att de föreslagna ändringarna är tillräckliga för att spegla KB:s utvidgade uppdrag. Däremot finns behov av konsekvensändringar i förordningen (1996:1608) om statsbidrag till folkbibliotek som anger KB:s uppgifter. Konsekvensändringar kan även vara aktuella i förordningen (1998:1386) om statsbidrag till läsfrämjande insatser.

Inom Kulturdepartementet pågår för närvarande en översyn av förordningen om det statliga litteraturstödet. KB förutsätter att KB:s uppdrag beaktas i den reviderade förordningen.

13. Vissa konsekvenser av KB:s förslag

KB ska, enligt regeringens uppdrag, redovisa ekonomiska, administrativa och andra konsekvenser av de förslag som lämnas.

13.1. Konsekvenser för kommuner och landsting

Enligt KB:s bedömning innebär förslagen inga ekonomiska eller andra konsekvenser för kommunerna. Inte heller innebär förslagen något ingrepp i det kommunala självstyret.

För landstingens del innebär KB:s (och Kultursamverkansutredningens) förslag, att KB disponerar bidrag till biblioteksverksamhet. Att de statliga biblioteksbidragen inte ingår i den s.k. kofferten, bör inte innebära någon förändring för länsbibliotekens verksamhet. Inte heller bör det innebära någon förändring i de regionala huvudmännens åtaganden. Att huvudmännen, genom KB:s (och Kultursamverkansutredningens) förslag, skulle utesluta länsbiblioteken ur de regionala kulturplanerna, bedömer KB som omotiverat. Landstingen har, som huvudmän för länsbiblioteken, efterhand tagit ett allt större finansiellt ansvar.

KB:s uppdrag, att i samråd med länsbiblioteken, kontinuerligt följa bibliotekens arbete, medför en ny uppgift för länsbiblioteken. Något som förutsätter ett samråd mellan KB och de regionala huvudmännen för att definiera de nya uppgifterna. KB bedömer inte att den nya uppgiften skulle stå i strid med huvudmännens ambitioner eller övriga verksamhet.

13.2. Konsekvenser för övriga myndigheter

Statens kulturråd är den myndighet som mest kommer att påverkas av KB:s utvidgade uppdrag. Genom att biblioteksuppgifterna överförs till KB frigörs enstaka årsverken som bland annat svarar för fördelning av bidrag till olika ändamål samt för insamling och bearbetning av folk- och skolbiblioteksstatistiken.

13.3. Konsekvenser för KB internt

KB har dels i uppgift att vara nationalbibliotek, dels att svara för viss samordning inom forskningsbiblioteksområdet. Genom det nya uppdraget utökas KB:s roll som samordnande förvaltningsmyndighet för det allmänna biblioteksväsendet. Det nya uppdraget förutsätter en utökning av förvaltningsanslaget.

Det har uttryckts farhågor att KB:s nya åtaganden skulle kunna gå ut över nationalbiblioteksuppgifterna och de nuvarande samordningsuppgifterna inom forskningsbiblioteksområdet. Även den motsatta risken, att de medel som tillkommer för det nya uppdraget skulle användas för att finansiera nationalbiblioteksuppgiften, har framhållits.

KB vill peka på att det inte går att dra en skarp gräns mellan vad som är nationalbiblioteksuppgifter och vad som är nationella samordningsuppgifter. Nationalbiblioteksuppgiften är inte sällan en förutsättning för samordningsuppgiften. T.ex. genom det nationalbibliografiska ansvaret förses LIBRIS med poster som fritt kan användas av samtliga bibliotek. KB vill också framhålla att det genom den dubbla uppgiften uppstår vissa synergieffekter.

KB har för avsikt att även fortsättningsvis hålla isär de olika uppdragen. KB arbetar redan i dag efter en organisation som består av tre verksamhetsdelar; biblioteket, nationell samverkan och audiovisuella medier. En organisatorisk avgränsning är en förutsättning för intressenterna att kunna bedöma KB:s resursanvändning och att inte omprioriteringar görs som skulle innebära att förvaltningsanslaget som anvisas för det utvidgade uppdraget överförs till annan verksamhet inom KB. De sakanslag som överförs till KB berörs inte, då beloppen anges i särskilda anslagsposter och användningen regleras i förordningar.

Bilagor

Bilaga 1 "... att driva på utvecklingen"

Några idéer som KB kan arbeta vidare med

LIBRIS som nationell bibliotekskatalog

En gemensam katalog för forsknings- och folkbibliotek samt för övriga delar av det allmänna biblioteksväsendet har länge varit efterfrågad. Vid KB:s dialogmöten under mars 2010 har frågan om en gemensam katalog framhållits som en av de viktigaste inom KB:s utvidgade uppdrag.

Att frågan om en gemensam katalog ännu inte fått en lösning hänger framför allt samman med att många folkbibliotek slutit avtal med Bibliotekstjänst (Btj) för sin katalogförsörjning. Diskussioner pågår nu mellan KB och Btj som skulle kunna leda till en gemensam nationell katalog.

En gemensam katalog för hela bibliotekssverige främjar informationsförsörjningen och gör information om bibliotekens samlade bestånd tillgänglig för alla medborgare oavsett bostadsort. KB:s ambition är att med LIBRIS som bas utveckla en nationell katalog, gemensam för alla offentligt finansierade bibliotek.

Detta förutsätter i steg 1 att folkbibliotekens bibliografiska poster och bestånd i BURK förs över till LIBRIS. I steg 2 sker all katalogisering i LIBRIS, som tillhandahåller öppen och fritt tillgänglig katalogdata. I detta scenario har vi uppnått en nationell katalog, där katalogiseringen nationellt endast sker en gång vilket bl.a. innebär en ökad effektivitet.

För att åstadkomma en nationell katalog bör folkbibliotekens bibliografiska poster och bestånd ingå i LIBRIS i sin helhet. LIBRIS måste kunna hantera materialkategorier som finns i folkbiblioteken men som inte i någon större

utsträckning finns i forskningsbiblioteken. Likaså måste LIBRIS kunna hantera de avtalsbundna elektroniska resurserna som i dag utgör merparten av forskningsbibliotekens förvärvsbudget.

KB förvaltar och utvecklar i dag LIBRIS samkatalog, LIBRIS webbsök, LIBRIS fjärrlån, bibliotek.se, LIBRIS uppsök, Sondera, SwePub, Samsök samt Fråga biblioteket. Vid myndigheten finns en hög teknisk kompetens och förutsättningarna för en vidareutveckling av LIBRIS-systemen är goda.

En utvidgning av systemen med folkbiblioteken som användare kräver en betydande förstärkning. Idag hanterar LIBRIS-systemen 300 bibliotek, med alla folkbibliotek utvidgas antalet till 1500. Samtliga LIBRIS system måste anpassas till de nya målgrupperna, nya användbara söktjänster måste utvecklas för folkbiblioteken och deras användare. För att upprätthålla samma servicenivå mot högre utbildning och forskning som ingår i dagens uppdrag, krävs en dubblering av drift-, support- och utvecklingsresurserna.

KB avser att starta ett utvecklingsarbete med målet att LIBRIS senast 2013 ska fungera som nationell katalog med användbara söktjänster för alla svenska bibliotek och deras användare.

Att göra KB:s digitala arkiv tillgängligt

Kungliga biblioteket (KB) har i och med sammanslagningen årsskiftet 2008/2009 med Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) införlivat ett av världens mest omfattande och mest digitaliserade audiovisuella arkiv. Sedan pliktexemplarslagen 1979 kom att omfatta audiovisuellt material har över sju miljoner timmar samlats in. De audiovisuella samlingarna består av radio- och TV-sändningar, film, video, multimedier, musik och andra ljudupptagningar.

KB har en digital teknisk plattform för dokumentation, digitalisering av äldre material, digital insamling av radio och TV, samt för tillgängliggörande av de audiovisuella samlingarna. Plattformens sök- och visningsgränssnitt utgörs av Svensk mediedatabas (SMDB) som kan nås via KB:s hemsida. Satsningen på digitalisering och digital insamling av audiovisuellt material har under senare år varit omfattande och framgångsrik - det digitala arkivet växer årligen med hundratusentals timmar. Idag finns över tre miljoner timmar ljud- och videofiler direkt tillgängligt on-line via SMDB:s katalog. Huvudsakligen består det digitala

arkivet av Public Service-material och sändningar från TV4. En löpande digitalisering av material som beställs av forskare sker parallellt med massdigitalisering och digitalt intag av pliktlevererat radio- och TV-material. KB har också införlivat digitala audiovisuella arkiv genom samarbeten med bland andra Arbetarrörelsens arkiv (film- och ljudmaterial), Sveriges television (Svensk filmindustris journalfilmer), Elektronmusik i Sverige och Svenska filminstitutet (företrädesvis privat-, företags, hembygds- och museifilm).

Under 2009 gjordes en stor satsning på att vidareutveckla SMDB:s webbgränssnitt och en anpassad mediaspelare färdigställdes för presentation av mediefilerna via katalogen. Av upphovsrättsliga skäl kan dock endast ljud- och bildfilerna i dagsläget nås från KB:s lokaler på Karlavägen. (Upphovsrättsutredningens delbetänkande innehåller förslag som skulle kunna underlätta för biblioteken att tillgängliggöra digitaliserat material).

Mängden insamlat material, och därtill mängden digitalt material som kan nås online direkt från katalogen ger KB en i internationell jämförelse helt unik möjlighet att via nätverk distribuera audiovisuellt material till exempelvis bibliotekssektorn. Detta förutsätter dock att nuvarande upphovsrättsliga hinder kan lösas.

KB:s audiovisuella digitala arkiv är en intressant källa för forskning och studier. De stora samlingarna av regionalt material såsom regional TV, lokalradio och dokumentära filmer kopplade till olika geografiska platser, bör ur ett lokalt perspektiv kunna utgöra ett särskilt intressant material för till exempel folkbiblioteken och i undervisningen. Rent tekniskt krävs ett distributionsnätverk som kan klara av många samtidiga användare. Bibliotekens investeringar i teknisk utrustning bör kunna begränsas till datorer med internetuppkoppling som klarar uppspelning av mediefiler. En förutsättning för att materialet ska kunna tillgängliggöras utanför KB:s lokaler är emellertid att upphovsrätsfrågorna får en lösning, i form av avtalslicenser eller på annat sätt.

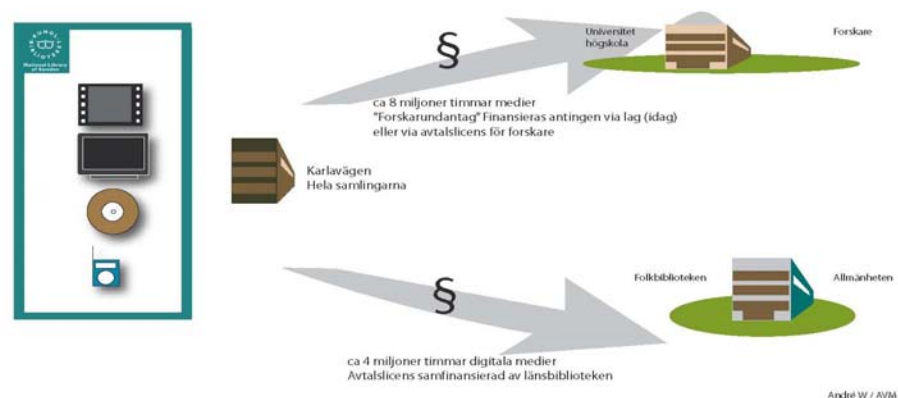
En del av det digitaliserade materialet har mycket begränsade metadata, detta gäller särskilt Sveriges radios lokalradiosändningar och den privatproducerade filmen. Detta öppnar för intressanta möjligheter till så kallad "social tagging", eller användargenererad metadata. I praktiken innebär det att de som tar del av materialet ges möjlighet att lägga till metadata kring det som spelas upp. Det kan handla om att identifiera vad som visas på den privatinspelade filmen, eller vad som debatteras i en radiosändning. På detta sätt blir materialet bättre sökbart

samtidigt som ett intressant samarbete mellan brukare och leverantör/distributör upprättas.

KB förfogar således över ett omfattande ljud- och bildmaterial, av stort intresse inte enbart för forskningen utan även i undervisningen och för en bred allmänhet. Inte minst Public Service-materialet är viktiga tidsdokument som borde vara tillgängliga för samtliga medborgare. Samhällets kostnader för produktion och arkivering av detta material står inte i rimlig proportion till tillgängligheten.

KB ser det därför som mycket angeläget, inte minst ur demokratisynpunkt, att materialet görs tillgängligt även lokalt. KB är medvetet om att frågorna kring upphovsrätten är komplicerade och att eventuella lösningar kan ta tid att åstadkomma. KB ser det därför som en möjlighet att initiera ett pilotprojekt vid ett mindre antal folkbibliotek, vilka skulle ges möjlighet att erbjuda material från ljud- och bildarkivet. (Något av dessa bör ligga inom det samiska området, där sameradios sändningar kunde utgöra en viktig informationskälla). Ett sådant projekt skulle ge möjligheter att pröva hur materialet kan användas i ett lokalt sammanhang; av skolan, av lokala organisationer och av allmänheten. Det skulle ge värdefulla erfarenheter inför en framtida satsning att förmedla materialet via folkbiblioteken. En förutsättning för ett sådant pilotprojekt är att överenskommelse om försöksverksamhet kan träffas med rättighetsinnehavarna.

Principskiss för nyttjande av KBs audiovisuella samlingar

Statistik är inte bara statistik

Genom KB:s utvidgade uppdrag samlas biblioteksstatistiken under en myndighet. Den officiella biblioteksstatistiken omfattar cirka 6 000 skolenheter, 290 folkbibliotekssystem, 38 universitets- och högskolebibliotek, ett nationalbibliotek, cirka 80 sjukhusbibliotek, ett 40-tal specialbibliotek samt ett stort antal bibliotek som ingår i gruppen övriga bibliotek. Att biblioteksstatistiken samlas inom en myndighet ger ökade möjligheter till utveckling, fördjupning och analys. Statistik blir intressant först när den analyseras och sätts in i ett sammanhang, blir underlag för utvärdering av strategier och handlingsplaner eller bygger upp indikatorer, index eller rankingsunderlag. I kombination med årliga statistiska sammanställningar behöver biblioteken tillämpa kompletterande kvalitativa metoder på ett systematiskt sätt för att få fram underlag för utveckling av verksamheten. Det kan vara användarenkäter, intervjuer, observationer, jämförelser eller användbarhetsstudier.

KB:s utvidgade uppdrag bör därför inte begränsas enbart till att samla in uppgifter och sammanställa den årliga statistiken. KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik har sedan våren 2008 arbetat med att förbättra de statistikenkäter som Kulturrådet och KB regelbundet riktar till de offentliga biblioteken. De erfarenheter expertgruppen gjort har samlats ihop till en beskrivning av ett utvecklingsprojekt, www.biblioteksstatistik.se, vars syfte är att samla all offentlig biblioteksstatistik i en databas, samordna och uppdatera statistikenkäterna, höja kvaliteten på insamlade data samt erbjuda ett interaktivt webbaserat teknikstöd. Systemet ska kunna ta emot biblioteksstatistiska data från webbenkät, andra databaser och olika bibliotekssystem. Systemet ska också generera statistik till biblioteken, beslutsfattare, massmedia och allmänheten. Det ska vara möjligt för var och en som når sidan via Internet att göra sina egna körningar, t.ex. generera en tabell över utlån av e-böcker i Hässleholms kommun under en treårsperiod. Databasen bör även lagra äldre redan befintliga data, så att utvecklingen över tid kan studeras.

De ekonomiska uppgifter som inhämtas skulle kunna samordnas genom ett utvecklingsarbete tillsammans med SKL och Skolverket. Båda inhämtar i dag uppgifter om personal och ekonomi, men inte på ett sådant sätt och med sådan indelning så att uppgifterna kan användas inom biblioteksstatistiken.

KB avser att 2010 starta ett utvecklingsarbete för att förbättra den officiella biblioteksstatistiken. I utvecklingsarbetet ska även beaktas specialbibliotekens situation och verksamhet som generellt behöver bli bättre belyst. Likaså föreligger ett stort utvecklingsbehov för skolbiblioteksstatistiken. Statistikinsamling från sjukhusbiblioteken behöver förbättras så att både den medicinska delen och patientdelen blir belysta. En viktig del i utvecklingsarbetet blir att svara för kompetensutveckling för uppgiftslämnarna t.ex. i form av seminarier, samt att utveckla forum för diskussion om biblioteksstatistik.

Det tryckta och det skrivna kulturarvet

Bibliotekens samlingar är en stor och omistlig del av vårt kulturarv. Bibliotekens historiska samlingar förmedlar kunskap om olika tiders värderingar och samhällsutveckling. Även det nyare materialet t.ex. dagspress och populärpress är viktiga tidsdokument och av stor betydelse som informationskälla för forskning, studier och för en bred allmänhet.

De offentliga biblioteken har stora äldre samlingar – såväl bok- som handskriftssamlingar. Äldre boksamlingar har sällan stått i fokus för bibliotekens intresse och inte heller varit föremål för något större politiskt intresse.

KB har som nationalbibliotek ansvar för bevarandet av det svenska trycket, men även för annat material som finns i samlingarna. KB:s bevarandeuppdrag omfattar emellertid i huvudsak de egna samlingarna och KB har inte något uttryckligt ansvar för de historiska samlingar som finns vid övriga bibliotek i landet. Den inventering som genomfördes av KB och Kulturrådet i slutet av 1990-talet visade att det finns cirka sju miljoner äldre tryck i de offentliga biblioteken, varav cirka fem miljoner fanns vid biblioteken i Stockholm, Uppsala och Lund. Inventeringen visade att många av de mindre biblioteken ute i landet saknade kompetens att ta hand om samlingarna. Det fanns således ett stort behov av stöd för olika bevarandeinsatser.

KB:s utvidgade uppdrag som central samordningsmyndighet bör därför även kunna innefatta samordningsuppgifter inom bevarandeområdet. I uppgiften skulle kunna ingå:

- att verka för en hög bevarandestandard vid landets bibliotek
- att verka för ett ökat nationellt samarbete inom bevarandeområdet

En utvecklingsgrupp för bevarandefrågor bör därför tillsättas med kompetens från KB och de stora universitetsbiblioteken samt de före detta stifts- och landsbiblioteken. Gruppens uppgift bör vara att föreslå ett nationellt program för bevarandefrågor. En annan uppgift för utvecklingsgruppen skulle kunna vara att spela en pådrivande roll för att öka allmänhetens intresse för det historiska materialet och göra det tillgängligt. Frankrike skulle här kunna tjäna som förebild. Omfattande historiska samlingar finns spridda över hela landet i de franska forsknings- och folkbiblioteken. Många samlingar var länge försummade och sågs som en belastning. 1980 proklamerades av franska staten som kulturarvsår. Sedan dess arrangeras årliga kulturarvsdagar, där offentliga och privata kulturbyggnader håller öppet hus och där biblioteken deltar. Sedan 1988 arrangeras årligen en kulturarvsmånad med inriktning på det tryckta kulturarvet. Biblioteken håller då öppet hus med utställningar av material ur de äldre samlingarna, böcker, manuskript, originalutgåvor, affischer, fotografier, stadsplaner och annat som ofta av en historisk slump hamnat i biblioteken. Aktiviteterna gör materialet tillgängligt för en bred publik och röner stort intresse från allmänheten.

Vid de tidigare stifts- och landsbiblioteken och gymnasiebiblioteken samt vid många folkbibliotek finns ett intressant äldre material som skulle förtjäna att lyftas fram i likhet med det franska exemplet. KB skulle kunna vara initiativtagare till en sådan utveckling. Detta skulle inte bara öka kunskap och medvetenhet om vikten av bevarandeinsatser, utan även öka lokala politikernas och allmänhetens intresse och inte minst öka insikten om bredden i bibliotekens verksamhet.

Bibliotekslabb för innovation

Folkbiblioteksfrågorna blir ett nytt ansvar för KB. Folkbibliotekens önskemål till KB har till stor del handlat om KB:s roll som serviceorgan. T.ex. att teckna licensavtal och att erbjuda katalog- och övriga bibliografiska tjänster. Dessa tjänster bör givetvis ingå som en viktig del av uppdraget. KB vill emellertid även lyfta fram behovet av verksamhetsutveckling, inte minst inom området digitala tjänster. Ett sådant utvecklingsarbete kräver stora investeringar och specialkompetens. Vilket talar för en koncentration av utvecklingsinsatserna.

Den tekniska utvecklingen har radikalt förändrat villkoren för bibliotekens verksamhet. Vilket ställer ökade krav på utveckling och användaranpassning av de nya tjänsterna. Digitala tjänster, medier och information växer snabbt i omfattning

och relevans men det saknas ofta metoder att tillgängliggöra innehållet. KB anser att man behöver prioritera strategiska satsningar som kommer till allmän nytta, tar tillvara den tekniska utvecklingen samt utgår från ett användarperspektiv. Man behöver inventera de verktyg och nätbaserade tjänster som idag finns vid offentliga bibliotek och formulera krav på basala, gemensamma digitala tjänster och verktyg.

För att möjliggöra storskaliga försök med nationella spridningseffekter bör resurserna för utvecklingsinsatser koncentreras. En möjlighet vore att utse ett bibliotek, med goda förutsättningar att svara för ett utvecklingsarbete, till ett nationellt centrum för innovation – ett bibliotekslabb.

Bibliotekslabbet ska initiera och inspirera till relevant tjänsteutveckling genom prototyper och tidiga tjänster. Bibliotekslabbet ska driva på utveckling, t.ex. genom underställda utvecklingsprojekt eller genom samverkan med externa parter och projekt. Bibliotekslabbet ska bistå med underlag till analyser och utvärdering av tjänsterna. En annan viktig del är att ta fram statistik och nyckeltal för det virtuella utnyttjandet av bibliotekstjänster. Det virtuella utnyttjandet står för en allt högre andel, men redovisningen av detta utnyttjande är bristfällig.

Projektet Öppna bibliotek är inne på sin tredje etapp och beräknas avslutas hösten 2010. Ett kompletterande nationellt projekt inom Öppna bibliotek skulle kunna utgöra en modell för samverkan mellan nationella och lokala satsningar. En utveckling av Öppna bibliotek bör därför ingå i bibliotekslabbets uppdrag.

Barnens bibliotekslabb

KB:s erfarenheter av barnbiblioteksarbete är ytterst begränsade. I ett utvecklingsarbete är det därför nödvändigt att ta tillvara den kompetens som finns vid folkbiblioteken. Folkbiblioteken har under lång tid framgångsrikt arbetat med barnbiblioteksutveckling. Ett resultat av detta arbete är att barnen är de flitigaste biblioteksanvändarna. För att säkra ett fortsatt högt utnyttjande krävs fortsatta utvecklingsinsatser för att anpassa bibliotekens tjänster till nya behov och förutsättningar där teknikutvecklingen och det nya medielandskapet är viktiga faktorer.

Exempel på ett framgångsrikt utvecklingsarbete, som bedrivits under lång tid, är Barnens bibliotek som administreras av Regionbibliotek Västra Götaland.

Verksamheten startade 1996 då den första hemsidan med bl.a. boktips utvecklades. Barnens bibliotek har som främsta uppgift att stimulera till läsning och informationssökning. Verksamheten finansieras till stora delar av Kulturrådet inom anslaget för läsfrämjande verksamhet. Regionbiblioteket bidrar med administrativa tjänster samt med viss personalkostnad. Cirka 100 barnbibliotekarier sköter tillsammans Fråga barnens bibliotek som använder samma plattform som Fråga biblioteket. Barn medverkar som inläsare, intervjuare och boktipsare. Barnens bibliotek har dessutom ett nära samarbete med specialskolorna. Sedan 2008 produceras den årliga barnbokskatalogen inom Barnens bibliotek och finns tillgänglig i en nätversion på Barnens bibliotek. Statistik för 2009 visar att sajten hade närmare 200 000 besök. Mest besök hade Barnbokskatalogen.

Barnens bibliotek har hittills drivits i projektform med årliga bidrag från framför allt Kulturrådet. Tjänsten har under åren utvecklats mycket framgångsrikt och en betydande kompetens har utvecklats. Enligt KB:s bedömning bör dessa erfarenheter och kompetens tillvaratas. Barnens bibliotek bör dessutom få en permanent lösning. KB bedömer därför att verksamheten skulle ha goda förutsättningar att fungera som plattform för ett barnens bibliotekslabb för verksamhets- och metodutveckling av bibliotekstjänster för barn och ungdom.

Kompetensutveckling

För att uppfylla förväntningarna från dagens och morgondagens biblioteksanvändare behöver biblioteken kontinuerligt bredda och fördjupa sin kompetens. Grundutbildningen ger baskunskaper men fortbildning är nödvändig för utveckling, uppdatering och specialisering. Fortbildning erbjuds av många aktörer. T.ex. bedrivs en mängd utbildningar i länsbibliotekens regi, Svensk biblioteksförening erbjuder en rad konferenser av fortbildande karaktär, KB samt övriga forskningsbibliotek svarar för olika kurser inom verksamhetsområdet och biblioteksutbildningarna erbjuder poänggivande fortbildningskurser. Metoderna för kompetensutveckling är många, förutom kurser och konferenser sker den i det dagliga arbetet, interna möten/studiecirklar, genom mentorskap etc.

Samtliga kompetensutvecklingsinsatser är både önskvärda och nödvändiga. Vad som däremot saknas är en samlad strategi för att bäst utnyttja de resurser som läggs på fortbildning och kompetensutveckling.

KB:s expertgrupp för kompetensfrågor har haft i uppgift att analysera behoven av kompetensutveckling av bibliotekens personal. Enligt expertgruppens bedömning skulle strategiskt och samordnade aktiviteter kunna bidra till en betydligt större kraftsamling.

KB bedömer frågan om kompetensutveckling som strategiskt mycket angelägen. Kompetensfrågorna bör därför ges stort utrymme inom det utvidgade uppdraget. I viss mån kan behoven av kompetensutveckling för de olika biblioteksområdena sammanfalla. Men med det utvidgade uppdraget tillkommer nya målgrupper – folkbibliotek, länsbibliotek, sjukhusbibliotek, skolbibliotek, övriga bibliotek samt de före detta stifts- och landsbiblioteken och övriga lokala bibliotek med äldre samlingar, vars särskilda behov av kompetensutveckling bör inrymmas i KB:s analyser.

Uppdraget för KB:s expertgrupp för kompetensfrågor bör därför breddas till att omfatta samtliga typer av bibliotek. Expertgruppen kompletteras med representanter för de grupper bibliotek som ingår i det utvidgade uppdraget.